

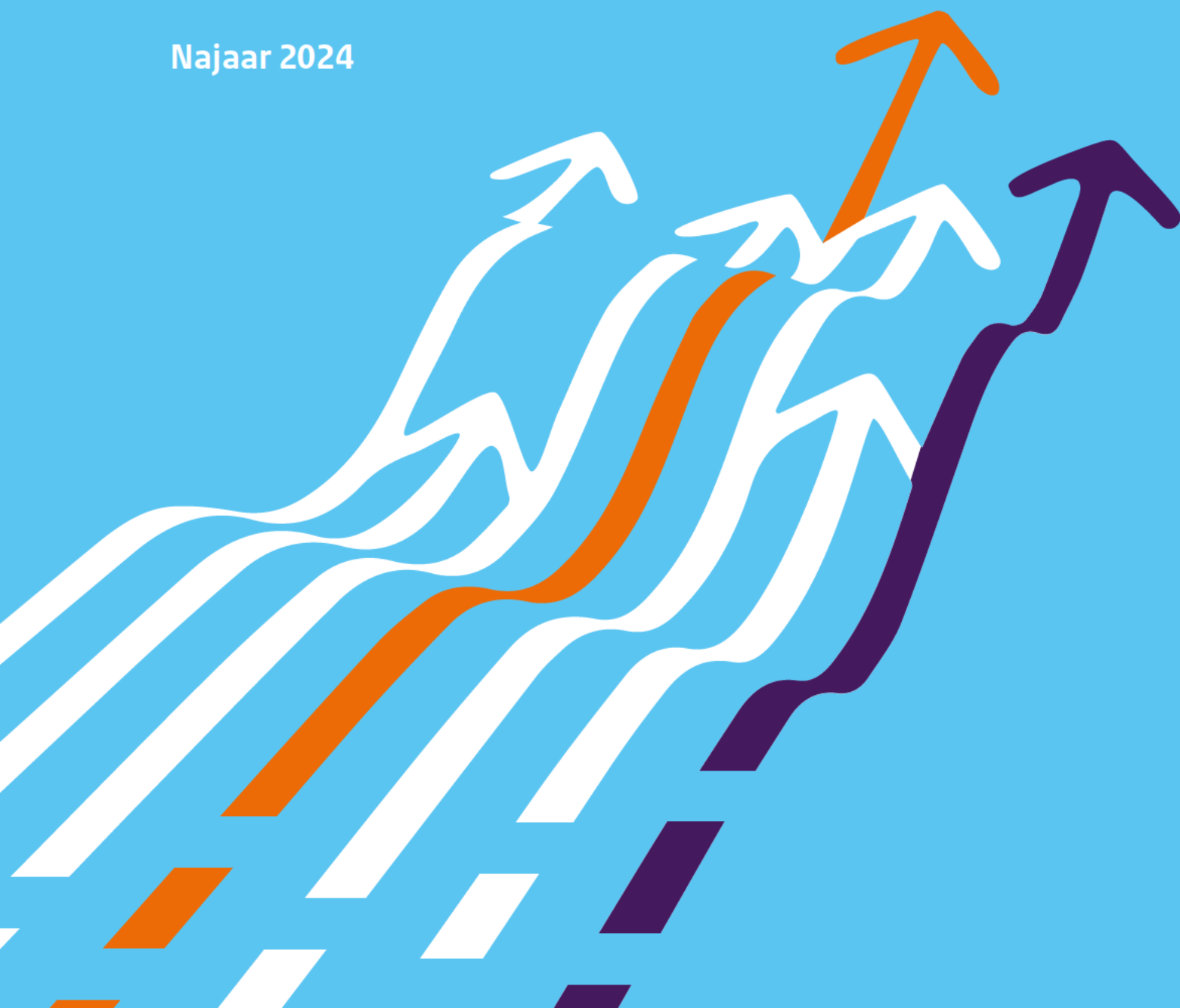


Ministerie van Defensie

# Stand van Defensie







Voortgang bouwen aan een  
toekomstbestendige krijgsmacht

Najaar 2024





# Inhoud

	Voorwoord	5
	Samenvatting en appreciatie Stand van Defensie najaar 2024	6
	Inleiding	9
	<b>1 Besturen en commandovoering</b>	<b>11</b>
	<b>2 Vervullen personele behoefte</b>	<b>13</b>
	2.1 Behouden, Binden en Inspireren	14
	2.2 Instroom en uitstroom van personeel	15
	2.3 Dienjaar	19
	2.4 Personele gereedheid	20
	2.5 Diverse vulling & Iedereen doet mee	22
	2.6 Werkbeleving	25
	<b>3 Vervullen materiële behoefte</b>	<b>29</b>
	3.1 Staat van het materieel	30
	3.2 Voortgang materieelprojecten eerste helft 2024	32
	3.3 Inzetvoorraden	33
	3.4 Industriebeleid & samenwerking	34
	<b>4 Gereedstellen</b>	<b>37</b>
	Geoefendheid	38
	<b>5 Inzetten</b>	<b>41</b>
	5.1 Inzet voor hoofdtak 1	44
	5.2 Inzet voor hoofdtak 2	45
	5.3 Inzet voor hoofdtak 3	47
	<b>6 Ondersteunen</b>	<b>49</b>
	6.1 Vastgoed en Ruimte	50
	<b>Afkortingen</b>	<b>60</b>



# Voorwoord

In slechts enkele jaren is het wereldwijde dreigingsbeeld radicaal omgeslagen. We moeten Defensie versterken om Russische agressie af te schrikken en meer oorlog in Europa te voorkomen. Voor geloofwaardige afschrikking moet Defensie laten zien voorbereid te zijn op een grootschalig en langdurig conflict op het Europese continent. Het is niet meer voldoende ons te richten op missies naar keuze. De NAVO en de EU moeten op ons kunnen rekenen als bondgenoot en partner. Als het erop aankomt, moet onze krijgsmacht paraat staan om te vechten en dat volhouden om Nederland en het NAVO-gebied te verdedigen.

Die nieuwe werkelijkheid vraagt om actie. Van de NAVO en de EU, maar ook van Nederland en de krijgsmacht. Niet morgen, maar nu. In deze tweede Stand van Defensie van dit jaar laten we zien hoe Defensie dat doet en hoe we ervoor staan.

Onze vrede en veiligheid staan onder druk, in de eerste plaats door de Russische agressie in Oekraïne. Onze steun aan Oekraïne zetten we daarom onverminderd voort. De uitkomst van die oorlog bepaalt ook onze toekomst.

Tegelijkertijd woedt in het Midden-Oosten een bloedig conflict. Een conflict dat wereldwijd groepen tegenover elkaar zet, ook bij ons. Op het wereldtoneel voeren grootmachten een verbeterde concurrentiestrijd. China intimideert zijn burens in de Indo-Pacific en opereert ook wereldwijd steeds assertiever. De ontwikkelingen in de Sahel zijn uitermate onzeker en op de Balkan groeit de onrust.

Met de toenemende dreiging verschuiven de verantwoordelijkheden van Defensie. Hoofdtak 2 en 3, het bevorderen van de internationale rechtsorde en bijstand leveren bij rampen en crises, blijven belangrijk. Maar de focus verschuift naar hoofdtak 1: het beschermen van het Nederlands grondgebied en dat van onze bondgenoten.

We investeren fors in mensen, middelen en digitalisering. Dit doen we voor een slimme en sterke krijgsmacht met goed opgeleide en toegeruste militairen. Behoud van personeel en het vinden van nieuwe collega's is daarbij een van de grootste uitdagingen. Een grotere organisatie met een hogere gereedheid heeft meer ruimte nodig. Op de grond en in de lucht. Om te oefenen, maar ook voor kazernes en opslag van voorraden, zoals munitie. Samen met de industrie investeren we daarnaast in innovatie en hoogwaardige technologie. Nederland is hier goed in en dat moet zo blijven. Met de komst van de Defensienota 2024 is het voornemen meer snelheid te maken.

De NAVO is de hoeksteen van onze collectieve verdediging en afschrikking, en dat werkt alleen als die geloofwaardig en robuust is. Nederland levert zijn bijdrage. Dit kabinet investeert daarom volop in de krijgsmacht. Het defensiebudget wordt verhoogd tot circa 24 miljard euro. We voldoen hiermee aan de 2% NAVO-norm. Deze extra investeringen doen we niet omdat we oorlog willen, maar omdat we ook de komende 80 jaar in vrede en vrijheid willen leven in Nederland.

Een veilig Nederland is militair paraat, schrikt af en is weerbaar. Daarbij hebben we iedereen nodig: overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, burgers. Alleen samen beschermen we wat ons dierbaar is.

Minister van Defensie  
Ruben Brekelmans

Staatssecretaris van Defensie  
Gijs Tuinman

# Samenvatting en appreciatie

## Stand van Defensie najaar 2024



### Vervullen personele behoefte

Defensie heeft in de eerste helft van 2024 bijna 4.700 nieuwe collega's aangesteld als beroepsmilitair, reservist of burger en is daarmee gegroeid naar een organisatie van 71.811 voltijdsequivalenten (VTE'n). De realisatiecijfers over de eerste helft van 2024 laten een verbetering zien ten opzichte van de eerste helft van 2023. De instroom van beroepsmilitairen is gestegen en de uitstroom is gedaald.

De eerste lichting van het Dienjaar Defensie is in september 2023 van start gegaan, tien maanden na de lancering van dit initiatief. Bijna 80% van de eerste lichting heeft zich aangemeld als beroepsmilitair of reservist. Zo draagt het Dienjaar bij aan verbetering van de personele gereedheid.



### Vervullen materiële behoefte

De gemiddelde materiele gereedheid over alle A-(wapen)systemen is het afgelopen half jaar licht gestegen.

Het realiseren van materieelprojecten blijft een grote uitdaging, gegeven het feit dat de ingezette opschaling van de fysieke productiecapaciteit de wereldwijd snel stijgende vraag naar militair materieel niet kan volgen. Verder heeft de wereldmarkt nog steeds te maken met stijgende prijzen, schaarse grondstoffen en kent Nederland een krappe arbeidsmarkt. De toename van het aantal projecten legt daarom nog steeds een zware druk op onze projectorganisatie.

Tot en met 2031 verhogen we de inzetvoorraden munitie, geneeskundige goederen, brandstof, reserveonderdelen, voeding en uitrusting verder. Dat is nodig voor de eerste hoofdtak, de eigen en bondgenootschappelijke verdediging.





## Gereedstellen

Samen met inzet vormt het gereedstellen van operationele eenheden de hoofdactiviteit van Defensie. Vanwege de internationaal verslechterde veiligheidssituatie verschuift de focus naar hoofdtak 1 en richt Defensie zich op de rol van Nederland in de collectieve verdediging binnen het NAVO-bondgenootschap.

Voor het bereiken van geoefendheid nemen eenheden deel aan tal van oefeningen en trainingen in binnen- en buitenland. Deze oefeningen zijn gericht op de 'eigen' geoefendheid, ter voorbereiding op inzet en samenwerking met (strategische) partners.

De geoefendheid van de krijgsmacht wordt negatief beïnvloed door knelpunten in de personele en materiële gereedheid. Inhoudelijke informatie over deze gereedheid is departementaal vertrouwelijke informatie en is opgenomen in de vertrouwelijke bijlage bij deze rapportage.

Defensie heeft ook afgelopen half jaar haar steun aan Oekraïne onverminderd voortgezet. Deze steun van Defensie bestaat uit financiële steun, materiële steun en personele steun. Deze noodzakelijke steun heeft onvermijdelijk consequenties voor de eigen krijgsmacht, in het bijzonder voor de doorontwikkeling van de operationele gereedheid. Zo is de opbouw van voorraden minder snel en wordt schaarse opleidingscapaciteit ingezet om Oekraïense rekruten en bemanningen te trainen, en wordt dus niet ingezet voor de opleiding en training van eigen personeel.

De steun aan de Oekraïne heeft directe en indirecte consequenties. Direct doordat wapensystemen, voorraden en capaciteiten worden geleverd. Indirect doordat ondersteunende capaciteiten, zoals inkoop- en projectmanagement capaciteiten, maar ook technische capaciteiten en logistici worden ingezet om leveringen mogelijk te maken. Zo zijn veel sleuteluren nodig geweest om te leveren oudere wapensystemen weer inzetbaar te maken, zodat zij dienst konden doen in Oekraïne, en is transportcapaciteit nodig voor de opvoer. Dit heeft een moeilijk te kwantificeren indirecte invloed op de eigen operationele gereedheid.

Defensie hanteert in de steunverlening een afweging tussen gegarandeerde territoriale integriteit en soevereiniteit van Oekraïne, afschrikking van agressieve ambities van Rusland en de eigen groei- en veranderambities. Om de effecten op de gereedheid te mitigeren is in de volle breedte de industrie zoveel mogelijk in de positie gebracht om middels commerciële verwerving middelen direct aan de Oekraïne te leveren, waarmee leveringen van eigen middelen zoveel mogelijk worden beperkt.

Natuurlijk heeft de steun aan Oekraïne ook positieve gevolgen voor de operationele gereedheid op termijn. Het contact met Oekraïense militairen door instructeurs leidt tot 'lessons learned', waar ook de eigen krijgsmacht haar voordeel mee doet en de vereiste internationale samenwerking tussen landen die Oekraïne steunen verdiept de internationale samenwerking.



## Inzet

De krijgsmacht heeft de eerste helft van 2024 wederom voldaan aan haar *commitments* en vormt daarmee een betrouwbare partner voor haar bondgenoten en andere departementen. Defensie droeg wederom bij aan afschrikking door de versterkte militaire aanwezigheid op de oostflank van het NAVO-verdragsgebied met fregatten in NAVO-vlootverband, MQ-9 Surveillance en permanente aanwezigheid in Litouwen.

### Ondersteunen – Vastgoed

Boven-inflatoire prijsstijgingen, wet- en regelgeving (klimaatdoelstellingen, stikstof, PFAS, enz.) en aanvullende behoeftstellingen leiden tot hogere uitgaven. Gekoppeld aan de focus op hoofdtak 1 vraagt dit om herprioritering met een voortuitblik van twee tot vijf jaar. Wel kan Defensie met de beschikbare middelen, inclusief de doorgroei naar 2% BBP, de komende vijftien jaar grondig investeren in het vastgoed.



In het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie zijn de investeringen voor het benodigde ruimtegebruik voor onder meer oefenen en trainen opgenomen. Door de belangstelling in ruimte voor Defensie zijn plannen voor een extra ruimtevraag in december 2023 verder uitgewerkt met de Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Deze notitie omschrijft de ruimtevraag die minimaal noodzakelijk wordt geacht voor een goede uitvoering van de grondwettelijke taken van Defensie.

Dit jaar is de visie 'Defensiebasis van de toekomst' vastgesteld en met uw Kamer gedeeld'. Dit betreft een brede visie die inzicht geeft in de elementen waarmee rekening moet worden gehouden bij de (her-)ontwikkeling van alle defensielocaties. Met de toepassing van de principes uit deze visie op de verschillende nieuwbouw- en revitalisatieprojecten in de vastgoedportefeuille wordt gestreefd naar een toekomstgerichte en meer uniforme inrichting voor alle locaties.







# Inleiding

In deze vierde Stand van Defensie (SVD) najaar 2024 rapporteert Defensie over de voortgang van de doelstellingen van Defensie. Dit doen we transparant waar het kan en vertrouwelijk waar dat moet. De informatie in deze stand overziet het eerste halfjaar 2024.

In deze SVD rapporteert Defensie over de opgedragen taken. We bieden hierbij een set van gegevens aan die naast kwalitatieve teksten ook bestaat uit Kritieke Prestatie-Indicatoren (KPI's), indicatoren en kengetallen. De SVD is ontstaan door reguliere, terugkerende rapportages te integreren. Het oogmerk is om de voortgang van Defensie op de verschillende thema's en onderwerpen effectiever inzichtelijk te maken, zodat ook de samenhang beter zichtbaar wordt.

## Rapportage in ontwikkeling

Deze SVD rapporteert over de eerste helft van 2024. In deze SVD hebben we het aantal onderwerpen beperkt en concentreren we ons op de gereedheidsinformatie van Defensie. Voor veel rapportage-onderwerpen, met name besturende en ondersteunende processen, is halverwege het jaar onvoldoende nieuwe informatie beschikbaar. We beperken ons in deze SVD in beginsel tot de gereedstellingsinformatie en rapporteren niet over besturende en ondersteunende processen.

De enige uitzondering betreft het onderwerp vastgoed. In de SVD voorjaar 2024 van afgelopen Verantwoordingsdag kon nog niet gerapporteerd worden over vastgoed. Omdat dit onderwerp dit jaar nog niet eerder is gerapporteerd, willen we de Tweede Kamer dit najaar alsnog informeren over de voortgang van dit onderwerp. Deze bijdrage behandelt daarom, afwijkend van de rest van de SVD, zowel 2023 als de eerste helft van 2024.

De gerapporteerde onderwerpen zijn inhoudelijk gelijk aan de voorgaande SVD. De uitgevraagde KPI, de opbouw van de hoofdstukken en de diepgang van de onderwerpen zijn identiek aan voorgaande rapportages.

De volgende SVD, welke over heel 2024 zal rapporteren, zal volgend jaar met Verantwoordingsdag worden aangeboden. In die SVD nemen we alle rapportage onderwerpen op.

## Leeswijzer

Het algemene beeld is geschetst in de samenvatting en appreciatie. Daarop volgen de hoofdstukken conform de structuur van de waardeketen van Defensie. Waar beschikbaar wordt de rapportage ondersteund door indicatoren, kengetallen en een kwalitatieve toelichting.

Waar relevant wordt een onderwerp afgesloten met een 'groeiparagraaf' waarin wordt aangegeven hoe de rapportage zich op dit onderwerp verder zal ontwikkelen.

In een vertrouwelijke bijlage wordt ten slotte informatie gepresenteerd die vanwege veiligheidsoverwegingen niet openbaar gedeeld kan worden. Dit betreft onder andere het vertrouwelijke deel van de operationele gereedheid. Op deze manier wordt invulling gegeven aan de balans tussen transparantie enerzijds en de bescherming van operationele belangen anderzijds.



# 1 Besturen en commandovoering

In dit hoofdstuk rapporteert Defensie over de verbondenheid van Defensie met de Nederlandse samenleving. Daarnaast ziet dit hoofdstuk toe op de thema's Europese en internationale samenwerking evenals onderzoek en innovatie die van belang zijn voor een sterke en slimme krijgsmacht.

In de SVD najaar 2024 is dit hoofdstuk niet opgenomen. Voor veel rapportage-onderwerpen is halverwege het jaar onvoldoende nieuwe informatie beschikbaar. De volgende SVD, welke over heel 2024 zal rapporteren, zal volgend jaar met Verantwoordingsdag worden aangeboden. In die SVD nemen we alle rapportage onderwerpen op.





## 2 Vervullen personele behoefte

De kracht van de krijgsmacht wordt bepaald door haar mensen. Het vinden en behouden van voldoende mensen is al jaren een van de grootste uitdagingen. In het licht van de huidige dreigingen moet Defensie nog sneller groeien om haar taken te kunnen uitvoeren en permanent inzetgereed te zijn. Dat maakt de uitdaging om voldoende mensen te vinden alleen maar groter.

Defensie heeft de ambitie gesteld om in 2030 een gevulde organisatie te zijn, die schaalbaar kan meebewegen met de dreiging. Defensie moet immers kunnen beschikken over voldoende personele capaciteit als dat nodig is, maar hoeft die niet altijd volledig paraat te hebben. Met het oog op de noodzakelijke groei en opschalingsmogelijkheden, wordt toegewerkt naar een instroom van ten minste 9000 militairen per jaar vanaf 2029.



## Vervullen personele behoefte

Naast de maatregelen uit de Contourenbrief behouden, binden en inspireren (waaronder het Dienjaar) en de invoering van een toekomstbestendig HR-model, voert Defensie een dienmodel in dat past bij een schaalbare krijgsmacht. Uitgangspunt hierbij is dat de krijgsmacht (snel) kan opschalen in aanloop naar een conflictsituatie en weer kan afschalen in een periode na een conflict. Deze schaalbare krijgsmacht krijgt vorm in een organisatie die is ingericht op taakuitvoering door vaste en mobilisabele organisatiedelen. Deze bestaat uit beroepsmilitairen, dienjaarmilitairen, reservisten en burgerpersoneel in wisselende samenstellingen.

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over:

- Behouden, Binden en Inspireren
- Instroom en uitstroom van personeel
- Dienjaar
- Personele gereedheid
- Diversiteit en inclusie
- Werkbeleving

### 2.1 Behouden, Binden en Inspireren (BBI)

#### Doelstelling

Het vervullen van de personele behoefte vraagt in de eerste plaats een hogere instroom van beroepsmilitairen, reservisten en burgerpersoneel en een lagere uitstroom van zittend personeel. Ook het Dienjaar en *Defensity College* dragen bij aan het vervullen van de personele behoefte. Met het oog op noodzakelijke groei en opschalingsmogelijkheden wordt toegewerkt naar een instroom van tenminste 900 militairen per jaar vanaf 2029, bestaande uit beroepsmilitairen, reservisten en dienjaarmilitairen.

#### Huidige realisatiecijfers en streefwaarden volgens de BBI-maatregelen

	Realisatie			Ambitie*	
	Midden 2022	Midden 2023	Midden 2024	Midden 2024	Midden 2025
Instroom beroepsmilitairen	1.529	1.691	1.884	2.500	2.800
Uitstroom beroepsmilitairen (irregulier)	793	778	682	600	600
Uitstroom beroepsmilitairen (regulier)	1.116	926	921	650	650
Uitval initiële opleidingen (%)	28,1%	24,1%	21,4%	23,5%	21,0%
Vulling beroepsmilitairen (%)	79,8%	78,6%	77,2%	86,5%	87,4%
Reservisten	6.532	6.606	7.365	8.000	9.250
Dienjaar	0	0	195	250	563
Defensity College	240	295	361	375	375
Aandeel vrouwen (%)	17,1%	17,8%	18,7%	17,5%	19%**

\* Omdat de rapportage een middenversie betreft, zijn de ambities per jaar gehalveerd (in- en uitstroom) of is de tussenstand (stand tussen twee jaren) opgenomen.

\*\* Dit is de streefwaarde voor midden 2025, voor 2030 geldt de streefwaarde 30%.



## Toelichting




De realisatiecijfers over de eerste helft van 2024 laten een verbetering zien ten opzichte van de eerste helft van 2023. De instroom van beroepsmilitairen is gestegen (van 1.691 naar 1.884 voltijdsequivalenten (VTE'n)) en de uitstroom is gedaald (van 1.704 naar 1.603 VTE'n). Het saldo in- en uitstroom is daarmee positief. Er zijn meer beroepsmilitairen ingestroomd dan uitgestroomd (+ 281 VTE'n). De instroom blijft achter bij de gestelde ambities, terwijl de uitstroom nog steeds hoger is dan gepland (zie ook paragraaf 2.2).

De groei van het aantal beroepsmilitairen is nog niet terug te zien in het vullingspercentage. Het aantal arbeidsplaatsen voor beroepsmilitairen groeit namelijk harder (+ 1.271) dan het aantal beroepsmilitairen (+ 338 VTE'n). De vulling is daardoor met 1,4% gedaald (zie ook paragraaf 2.2) ten opzichte van 1 juli 2023 (van 78,6% naar 77,2%). Op dit moment vormt de beschikbare opleidingscapaciteit het grootste knelpunt voor verdere groei van het militaire personeelsbestand. Daarom wordt een zogeheten deltaplan voor militaire opleidingen ontwikkeld met een drieledige doelstelling:

- Het stroomlijnen en meer toespitsen van de opleidingsvraag.
- Het stroomlijnen en meer toespitsen van het opleidingsaanbod.
- Het verbeteren van de ketenregie.

Defensie heeft de ambitie gesteld om in 2030 een gevulde organisatie te zijn, die schaalbaar kan meebewegen met de dreiging. Dit vraagt om een instroom van tenminste 9.000 militairen per jaar, waarvan 4.000 dienjaarmilitairen, en een nieuw dienmodel dat ook voorziet in maatregelen met een (gradueel) meer verplichtend karakter tussen vreedstijd en oorlogstijd.

### Personeelsbestand Defensie

		
Beroepsmilitair	Reservist	Burger
42.027	7.365	22.419
Defensie: 71.811		

Defensie heeft in de eerste helft van 2024 bijna 4.700 nieuwe collega's aangesteld als beroepsmilitair, reservist of burger en is daarmee gegroeid naar een organisatie van 71.811 VTE'n, waarvan 42.027 beroepsmilitairen, 7.365 reservisten en 22.419 burgers. Defensie is daarmee een van de grootste werkgevers van Nederland.

## 2.2 Instroom en uitstroom van personeel

### Doelstelling

Om de groeiambities van Defensie te realiseren moet de instroom van personeel fors omhoog en de uitstroom verder omlaag.

In de onderstaande visualisaties wordt inzichtelijk gemaakt hoe de realisatie van de in- en uitstroom van beroepsmilitairen, reservisten en burgers zich verhoudt tot de geplande in- en

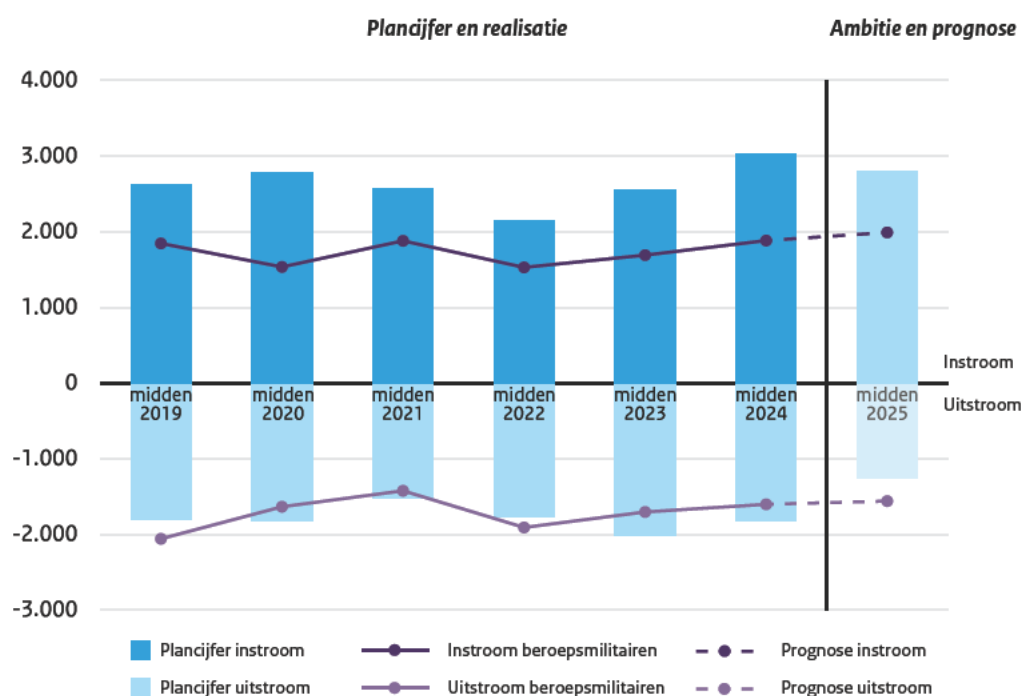


## Vervullen personele behoefte

uitstroom en de gestelde BBI-ambitie. Tevens is de prognose voor midden 2025 weergegeven. Deze prognose is gebaseerd op historische data uit personeelssystemen en de verwachte effecten van de diverse BBI-maatregelen.

### Beroepsmilitairen

#### Instroom versus uitstroom beroepsmilitairen midden 2019-midden 2025



Plancijfer en realisatie						
	Midden 2019	Midden 2020	Midden 2021	Midden 2022	Midden 2023	Midden 2024
Instroom beroepsmilitairen	1.846	1.535	1.880	1.529	1.691	1.884
Plancijfer instroom beroepsmilitairen	2.624	2.788	2.566	2.152	2.549	3.037
Uitstroom beroepsmilitairen	2.059	1.635	1.424	1.909	1.704	1.603
Plancijfer uitstroom beroepsmilitairen	1.804	1.824	1.514	1.760	2.021	1.824

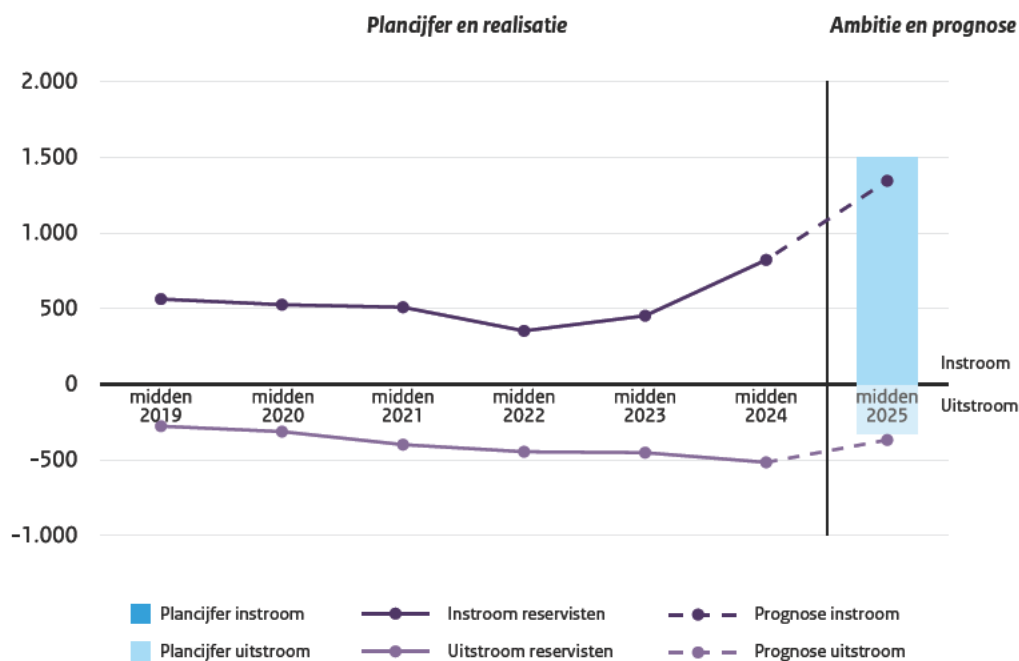
Ambitie en prognose	
	Midden 2025
Prognose instroom beroepsmilitairen	1.991
Ambitie instroom beroepsmilitairen	2.800
Prognose uitstroom beroepsmilitairen	1.560
Ambitie uitstroom beroepsmilitairen	1.250





## Reservisten

### Instroom versus uitstroom reservisten midden 2019-midden 2025



Plancijfer en realisatie						
	Midden 2019	Midden 2020	Midden 2021	Midden 2022	Midden 2023	Midden 2024
Instroom reservisten	564	527	510	354	454	823
Uitstroom reservisten	276	312	398	445	451	515

Ambitie en prognose	
	Midden 2025
Prognose instroom reservisten	1.346
Ambitie instroom reservisten	1.500
Prognose uitstroom reservisten	367
Ambitie uitstroom reservisten	325

## Toelichting

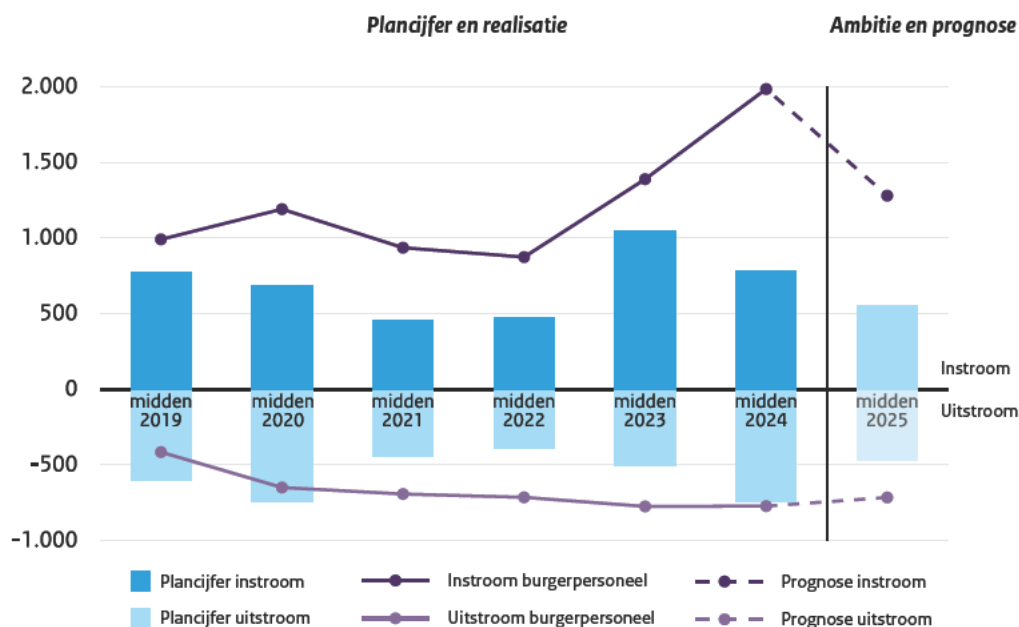
De realisatiecijfers in de eerste helft van 2024 laten een toename bij zowel de in- als de uitstroom van reservisten zien. Het saldo in- en uitstroom van reservisten is in de eerste helft van 2024 positief (+308 VTE'n). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door deelnemers aan het Dienjaar. Er wordt momenteel gewerkt aan het verbeteren van de rechtspositie van reservisten. De verwachting is dat daardoor de uitstroom van reservisten zal dalen.



## Vervullen personele behoefte

### Burgerpersoneel

#### Instroom versus uitstroom burgerpersoneel midden 2019-midden 2025



Plancijfer en realisatie						
	Midden 2019	Midden 2020	Midden 2021	Midden 2022	Midden 2023	Midden 2024
Instroom burgerpersoneel	990	1.190	935	873	1.388	1.984
Plancijfer instroom burgerpersoneel	770	687	457	473	1.050	779
Uitstroom burgerpersoneel	416	650	693	715	775	773
Plancijfer uitstroom burgerpersoneel	602	747	443	389	508	748

Ambitie en prognose	
	Midden 2025
Prognose instroom burgerpersoneel	1.279
Ambitie instroom burgerpersoneel	550
Prognose uitstroom burgerpersoneel	716
Ambitie uitstroom burgerpersoneel	475

### Toelichting

De realisatiecijfers in de eerste helft van 2024 laten een toename bij de instroom van burgerpersoneel zien. Het saldo in- en uitstroom van burgers is in de eerste helft van 2024 positief (+1.211 VTE'n). Dit wordt veroorzaakt door de hogere instroom van burgerpersoneel bij een stabiele uitstroom. Door het tekort aan beroepsmilitairen worden burgers soms, al dan niet tijdelijk, op beroepsmilitairearbeidsplaatsen geplaatst. Daardoor overtreft de instroom van burgerpersoneel dit jaar de geplande aantallen.



## 2.3 Dienjaar

### Doelstelling

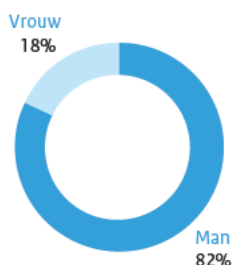
Het Dienjaar Defensie is een innovatief concept voor het binden van jonge mensen en specialisten met relevante kennis en/of werkervaring aan de krijgsmacht. Deelname aan dit programma is, in tegenstelling tot de dienstplicht zoals we die vroeger kenden, gebaseerd op intrinsieke motivatie en vrijwilligheid. De eerste lichting van het Dienjaar Defensie is in september 2023 van start gegaan, tien maanden na de lancering van dit initiatief. Het Dienjaar heeft vijf doelstellingen:

- Een additioneel instroomspoor vormen voor beroepsmilitairen.
- Waar mogelijk een directe bijdrage leveren aan de personele gereedheid.
- Doorstromen van deelnemers na afloop van het Dienjaar naar een aanstelling als beroepsmilitair, reservist of burger.
- Verrijking van het reservistenbestand met (schaarse) deskundigheid.
- Versterking van de band tussen Defensie en samenleving.

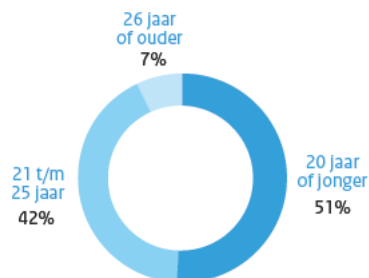
De ambitie is dat tenminste 30% van de deelnemers na afloop van het Dienjaar verbonden blijft aan Defensie als beroepsmilitair, reservist of burger.

### Verdeling van dienjaarmilitairen per 1 juli 2024

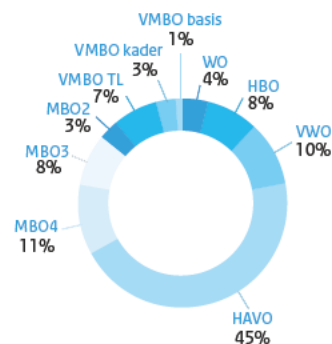
#### Man/vrouw verdeling



#### Leeftijdsverdeling



#### Opleidingsniveau



### Toelichting

De animo voor het Dienjaar neemt toe nu het programma meer bekendheid krijgt. Sinds de aanvang van het programma hebben bijna 3.000 mensen gesolliciteerd waarvan er ruim 400 zijn aangenomen en 300 daadwerkelijk zijn gestart. Daarnaast zitten er nog ongeveer 1.000 kandidaten in het aannametrajec (selectie en keuring) voor dit jaar en volgend jaar. Het psychologisch onderzoek resulteert in uitval van kandidaten (30 à 40%).

In de eerste helft van 2024 zijn 195 dienjaarmilitairen aangesteld. Het doel is om in 2024 circa 625 dienjaarmilitairen aan te stellen. In 2025 schalen we op naar 1.000. Dit is echter afhankelijk van het absorptievermogen van de krijgsmacht. De opleidingscapaciteit en het aantal geschikte functies voor dienjaarmilitairen zijn beperkende factoren voor de opschaling van het dienjaar. Dienjaarmilitairen volgen een volwaardige basis militaire opleiding van acht tot dertien weken, afhankelijk van het defensieonderdeel, en eventueel een korte functieopleiding. Aansluitend gaan zij aan de slag bij een eenheid waar zij zich een volwaardig onderdeel van die eenheid moeten kunnen voelen.



## Vervullen personele behoefte

De oorspronkelijke ambitie om 30% van de deelnemers na afloop van het Dienjaar te behouden wordt ruimschoots gerealiseerd: bijna 80% van de eerste lichting heeft zich aangemeld als beroepsmilitair (59%) of reservist (20%). Zo draagt het Dienjaar bij aan verbetering van de personele gereedheid (PG). Het is nog te vroeg om een voorspelling te doen of handhaving van het hoge percentage doorstroom van dienjaarmilitairen haalbaar is voor komende lichtingen.

De invoering van het Dienjaar is belangrijk voor de krijgsmacht, de samenleving en de deelnemer. Enerzijds kan het Dienjaar helpen het personeelstekort bij Defensie te verlichten, anderzijds leidt het Dienjaar tot meer verbinding met de samenleving. Het Dienjaar draagt daarmee ook bij aan het draagvlak voor defensie. Het Dienjaar vindt plaats bij alle krijgsmachtsdelen, dus bij de Landmacht, Luchtmacht, Marine en Marechaussee.

Er wordt in overleg met de vakcentrales gewerkt aan een passende aanstellingsvorm voor dienjaarmilitairen. Het Dienjaar Defensie richt zich ook op deelnemers met relevante kennis en/of werkervaring (specialisten) die omkijken naar een nieuwe, inspirerende werkomgeving, al dan niet tijdelijk. Daarbij wordt gekeken naar hun specifieke expertise. Zo heeft Defensie behoefte aan onder meer verpleegkundigen, technici en ICT-ers. Een pilot voor het specialistisch Dienjaar is in het eerste kwartaal van 2024 gestart bij de Marine. De deelnemers ontvangen een korte algemene militaire opleiding (AMO) voor reservisten en worden individueel gekoppeld aan een functie. Gekeken wordt hoe dit programma kan worden opgeschaald en uitgebreid naar de andere defensieonderdelen.

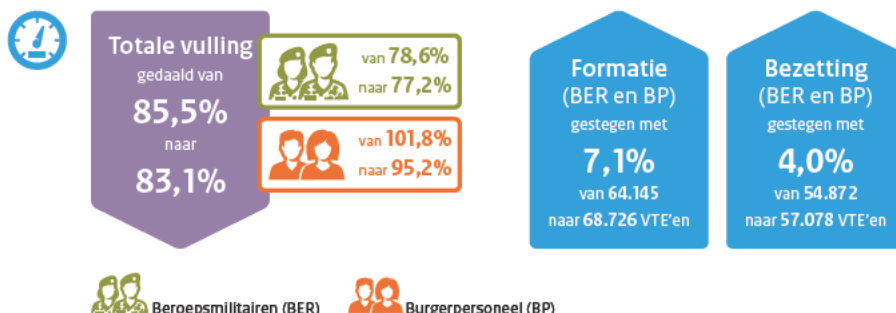
## 2.4 Personele gereedheid

### Doelstelling

De PG moet omhoog. Voor midden 2025 is het doel om 87,4% van het beroepsmilitaire functiebestand en 100% van het functiebestand burgerpersoneel gevuld te hebben. Opgelid en gemotiveerd personeel in voldoende aantallen is een belangrijk onderdeel van gevechtskracht. Voldoende personeel maakt het mogelijk om op de gewenste manier op te treden. De juiste motivatie van het personeel kan van doorslaggevend belang zijn voor succes.

### Vulling en formatie

Ten opzichte van 1 juli 2023













## Toelichting

Bovenstaand figuur geeft aan hoe de vulling van de organisatie op 1 juli 2024 is gewijzigd ten opzichte van 1 juli 2023. De vulling is niet alleen het resultaat van de instroom en uitstroom, maar is ook afhankelijk van de veranderingen in de omvang van de formatie van Defensie. Sinds 1 januari 2024 wordt een bredere groep personen die voor Defensie werken meegenomen in de berekening van het vullingspercentage. Naast medewerkers die zijn geplaatst op een reguliere functie, zijn onder andere ook medewerkers die een projectfunctie vervullen of onder een agentschap vallen meegenomen. Door deze aanpassing geven we een vollediger beeld van de omvang van de defensiepopulatie met de kanttekening dat onder meer beroepsmilitairen in (initiële) opleiding niet worden meegerekend.

## Personele Gereedheid

	01-07-2022	01-01-2023	01-07-2023	01-01-2024	01-07-2024
<b>Personele Gereedheid</b>					
 Realisatie vulling Defensie (kwantitatief)	85,7%	85,6%	85,5%	83,2%	83,1%
 Realisatie vulling beroepsmilitair (kwantitatief)	79,8%	79,3%	78,6%	76,3%	77,2%
 Realisatie vulling burger (kwantitatief)	99,6%	100,6%	101,8%	98,6%	95,2%
 Kwalificatiegraad Defensie	60%	62%	61%	60%	62%

	Streefwaarde midden 2023*	Streefwaarde midden 2024*	Streefwaarde midden 2025*
<b>Personele Gereedheid</b>			
 Realisatie vulling Defensie (kwantitatief)	onbekend	onbekend	onbekend
 Realisatie vulling beroepsmilitair (kwantitatief)	83,5%	86,5%	87,4%
 Realisatie vulling burger (kwantitatief)	100%	100%	100%
 Kwalificatiegraad Defensie	67,5%	72,5%	72,5%

\* Omdat de rapportage een middenversie betreft, is telkens de tussenstand (stand tussen twee jaren) opgenomen.

## Toelichting

Hoewel het aantal beroepsmilitairen en burgers ten opzichte van 1 juli 2023 is toegenomen (+ 4,0%), houdt deze groei de stijging van het aantal arbeidsplaatsen niet bij (+ 7,1%). Met name het aantal burgerarbeidsplaatsen is sterk gegroeid en de instroom van burgerpersoneel overtreft de geplande aantallen.



## Vervullen personele behoefte

### 2.5 Diverse vulling & Iedereen doet mee

#### Doelstelling

Defensie heeft sterke en goed gevulde teams nodig om te beschermen wat ons dierbaar is. Defensie ambieert een krijgsmacht te zijn met een verscheidenheid aan talenten, inzichten en achtergronden, die iedereen gelijke kansen biedt. Dat is niet alleen een operationele noodzaak, maar ook een morele noodzaak voor de urgentie van de personele vulling om geen potentieel onbenut te laten, en de kwaliteit van de inzet. Defensie streeft ernaar een organisatie te zijn waar iedereen zich thuis voelt, waar men met respect met elkaar omgaat en waar ruimte is voor eigen identiteit, klaar om te vechten als het moet. Het streefcijfer van 30% vrouwen in het personeelsbestand in 2030, evenals het aandacht besteden aan specifieke doelgroepen, zijn onderdeel van de Defensienota 2024.

#### Diversiteit & Inclusiviteit (D&I)

Defensie heeft in 2023-2024 samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) onderzoek gedaan naar de herkomst van het defensiepersoneel. Deze meting levert een duidelijk beeld op: de variëteit in herkomst van het defensiepersoneel is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd: van 14,0% medewerkers met een herkomstland buiten Nederland in 2018 naar 14,3% in 2022. Over de resultaten van het CBS-onderzoek wordt uw Kamer separaat geïnformeerd.

Divers gevuld betekent aandacht voor culturele diversiteit. Dat vereist het breed enthousiasmeren van de Nederlandse samenleving om bij Defensie te komen werken en eenmaal aangesteld ook te blijven. Het volstaat niet om te werven en selecteren zoals dat al decennia gebeurt. Daarom zal Defensie zich nadrukkelijk moeten richten op specifieke doelgroepen. Zo zal meer aandacht worden besteed aan het werven van vrouwen – immers de helft van de bevolking – en andere groepen die nu onbedoeld onvoldoende worden bereikt. Defensie blijft streven naar een bezetting die in 2030 voor 30% uit vrouwen bestaat en zet zich in op andere vormen van diversiteit. Hierbij zal Defensie zich laten inspireren door hoe andere landen met een groter percentage vrouwen en andere doelgroepen hiermee omgaan.

#### Initiatieven en activiteiten

Alle krijgsmachtonderdelen organiseerden dit jaar een Iftar voor hun eigen personeel om de Ramadan te vieren, zodat ook islamitische tradities een plek krijgen in de agenda van diverse geloofsbelevingen binnen Defensie, naast onder andere kerstvieringen en Divali. Rond 1 juli werden er verschillende bijeenkomsten georganiseerd ter ere van Keti Koti, om gezamenlijk onze vrijheid te vieren en te reflecteren op het slavernijverleden. Door deze tradities voort te zetten, blijft Defensie werken aan de missie om alle vormen van discriminatie en uitsluiting te bestrijden.

Op 27 mei 2024 is de eerste Francien de Zeeuw-penning uitgereikt aan luitenant-kolonel Marc van der Burgh voor zijn inzet om Defensie autismevriendelijker te maken. De landmachtmilitair is onder andere mede-initiatiefnemer van de Autisme Ambassade binnen Defensie.

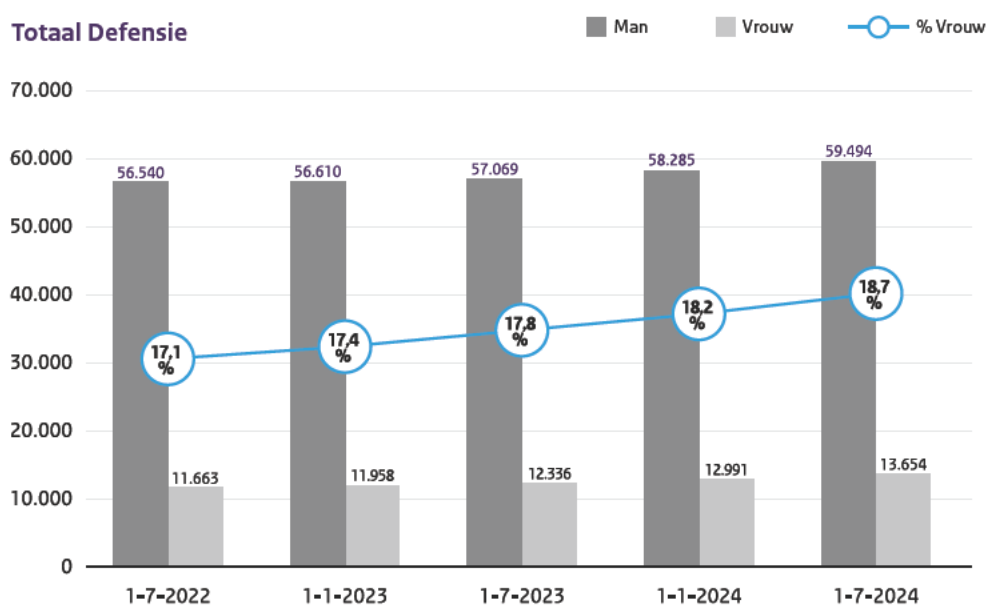




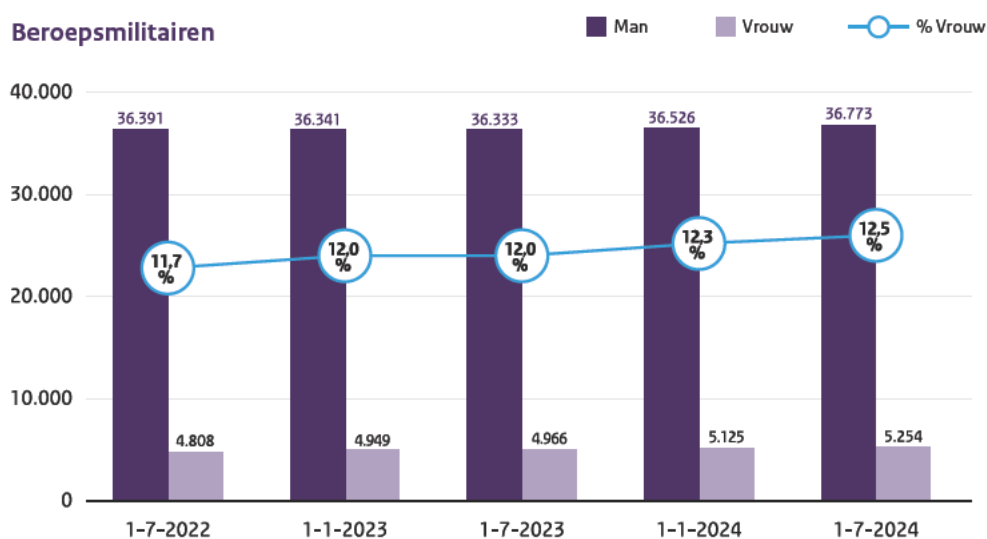
Tot slot zijn er belangrijke ontwikkelingen op het gebied van uitrusting. Defensie gaat namelijk op korte termijn schervesten voor vrouwelijke militairen bestellen. De vesten zijn getest en voldoen aan de veiligheidseisen. Het Special Operations Command (SOCOM) heeft aan inmiddels zo'n veertig vrouwelijke militairen het vest uitgereikt en die zijn tevreden over het draagcomfort en de veiligheid. Goed passende uitrusting is essentieel voor de inzet van onze militairen.

## Streefcijfer vrouwen

### Totaal Defensie



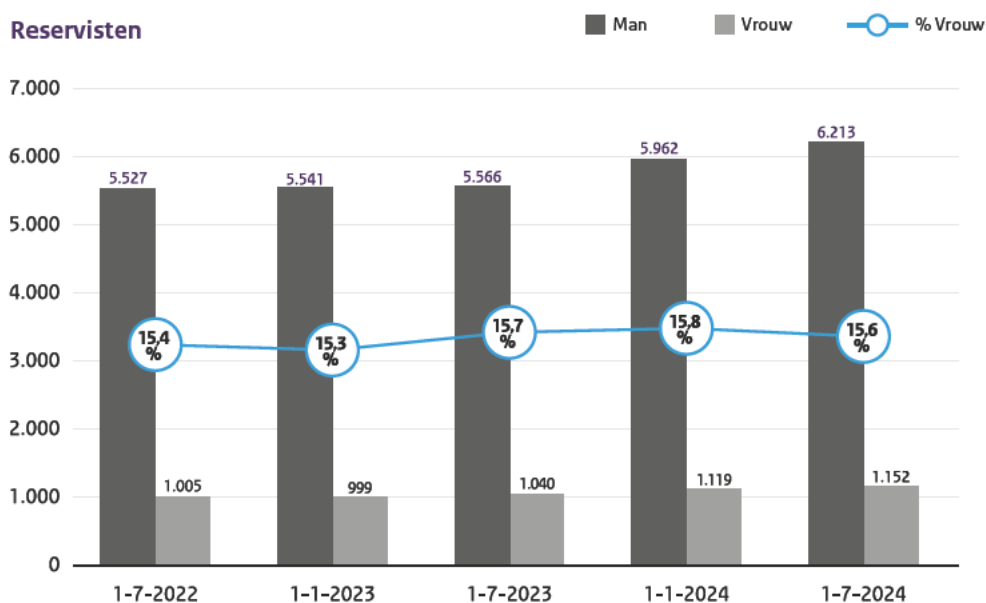
### Beroepsmilitairen



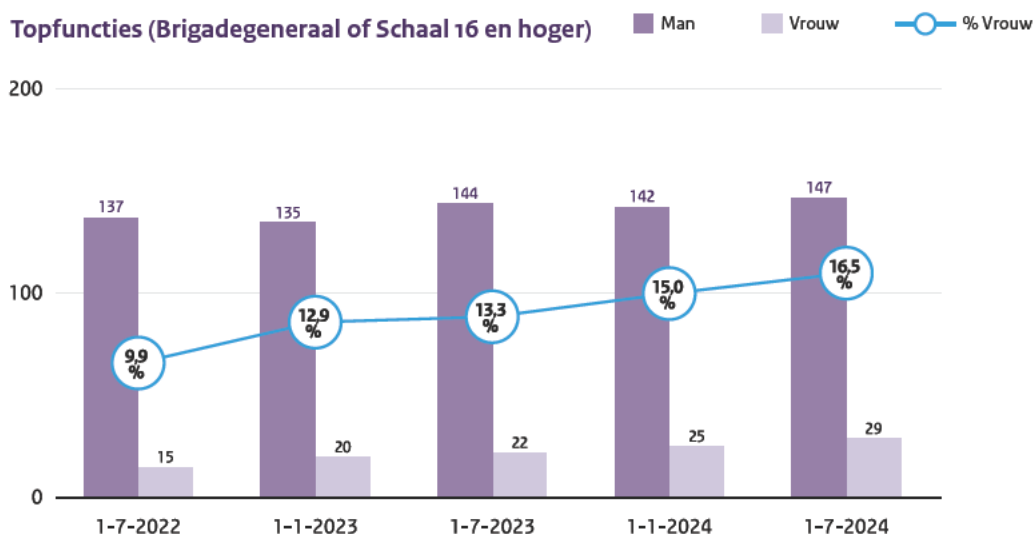


## Vervullen personele behoeften

### Reservisten



### Topfuncties (Brigadegeneraal of Schaal 16 en hoger)



## Toelichting

Het aandeel vrouwen in het gehele personeelsbestand is in de eerste helft van 2024 gestegen naar 18,7%. Tevens is het aandeel vrouwen met een topfunctie gestegen naar 16,5%.

Het aandeel vrouwen bij beroepsmilitairen (12,5%) en reservisten (15,6%) loopt achter op het aandeel vrouwen werkzaam als burger (30,5%). Het aandeel vrouwen blijft echter ook de afgelopen zes maanden stijgen bij zowel burgers als beroepsmilitairen. Dit is het resultaat van verschillende maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen om het aandeel vrouwen te verhogen. Zo besteedt Defensie specifiek aandacht aan ondervertegenwoordigde groepen, zoals vrouwen en mensen met een biculturele achtergrond, in onder andere arbeidsmarktcommunicatie en werving.



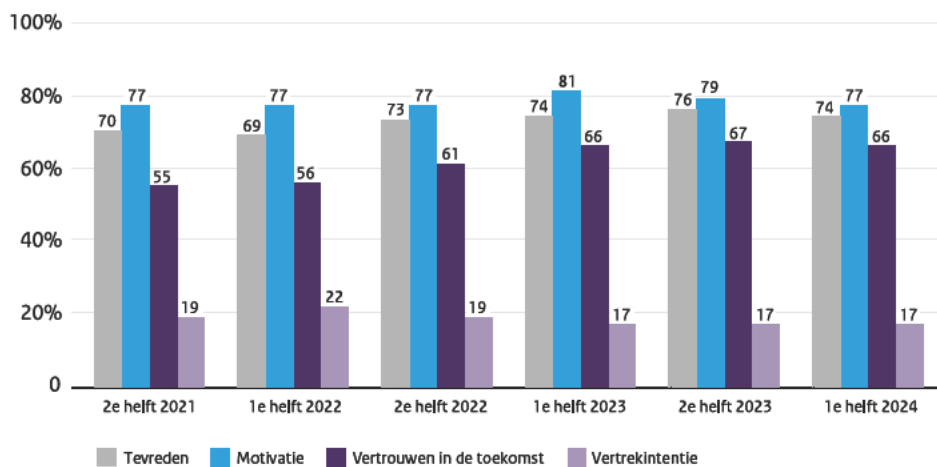


## 2.6 Werkbeleving

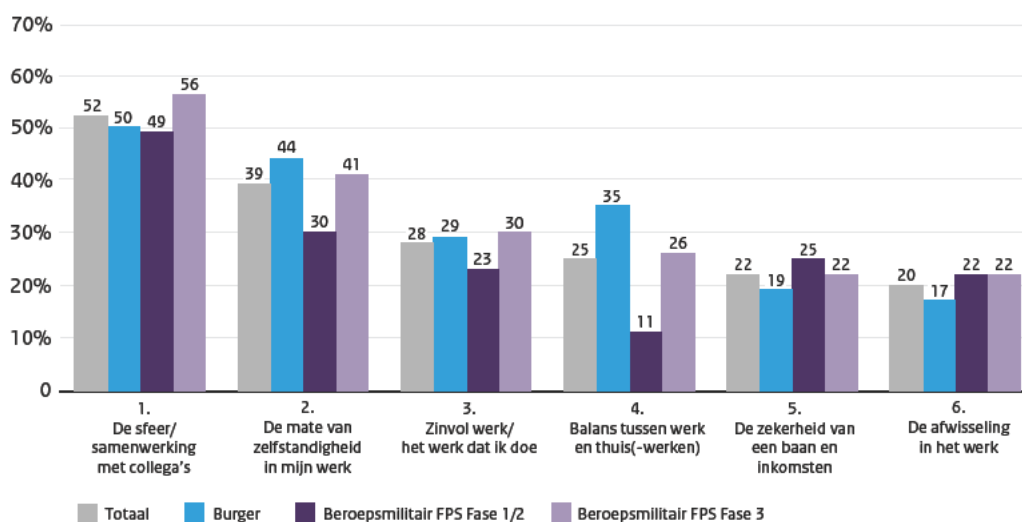
### Doelstelling

Defensie investeert in het verhogen van werknemerstevredenheid, het behoud van personeel en goed werkgeverschap. Defensie meet continu de werkbeleving onder het defensiepersoneel. Hieronder worden de resultaten van een aantal onderwerpen weergegeven.

### Trend werkbeleving



### Top zes meest motiverende aspecten in het werk (beroepsmilitair, burger en totaal Defensie, eerste helft 2024)

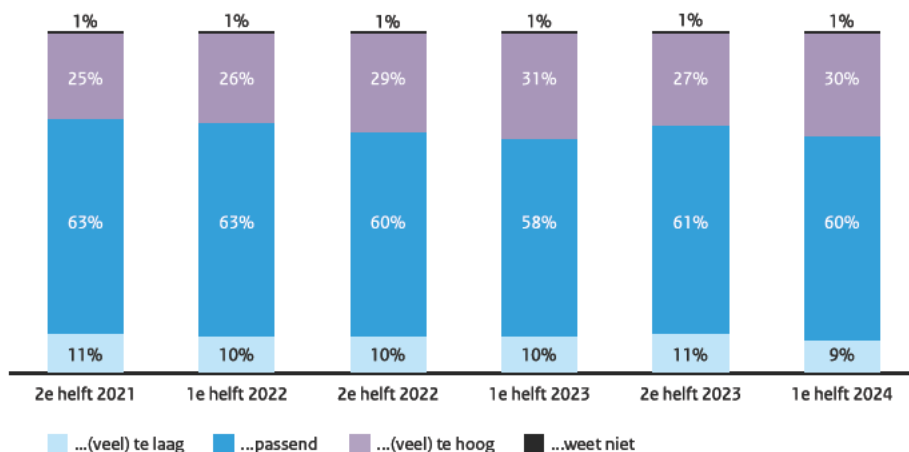


\* Opmerking: de top zes meest motiverende aspecten is gesorteerd op het totaal. Voor de contractsoorten kan de top zes anders zijn.

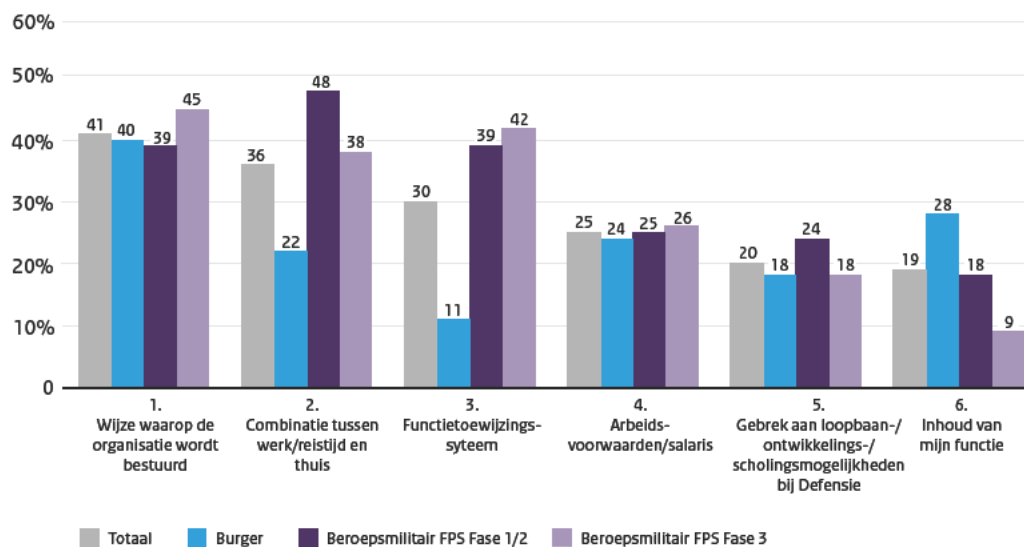


## Vervullen personele behoeften

### Antwoord op de vraag: 'Mijn werkdruk is gemiddeld...'



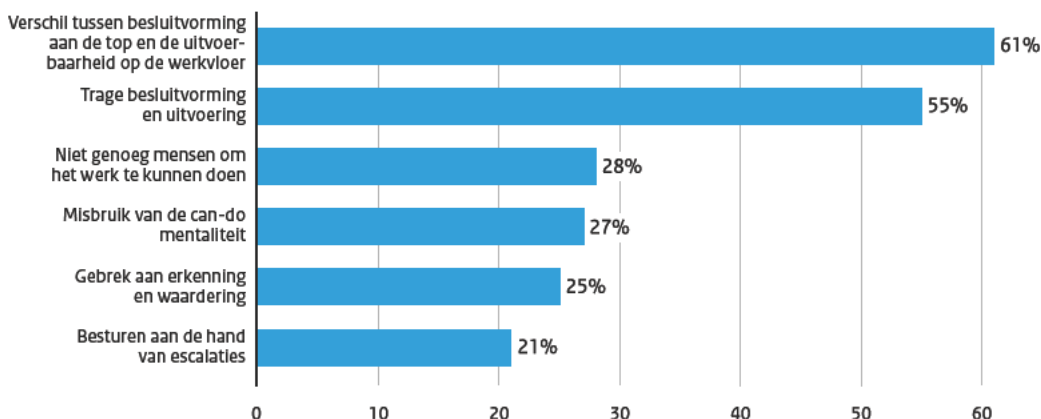
### Top zes redenen vertrekintentie (beroepsmilitair, burger en totaal Defensie, eerste helft 2024)



\* Opmerking: de top zes redenen vertrekintentie is gesorteerd op het totaal. Voor de contractsoorten kan de top zes anders zijn.



## Verdieping reden vertrekintentie 'Wijze waarop de organisatie wordt bestuurd' (top zes redenen)



## Toelichting

De trend in werkbeleving laat een daling zien van de motivatie ten opzichte van de eerste helft van 2023 (-4%).

'Sfeer en samenwerking met collega's' (52% totaal Defensie), 'mate van zelfstandigheid in mijn werk' (39% totaal Defensie) en 'zinvol werk/het werk dat ik doe' (28% totaal Defensie) vormen samen de top drie van meest motiverende aspecten om bij Defensie te werken. Het belang van sfeer kan niet onderschat worden, omdat het in het algemeen in belangrijke mate bijdraagt aan gevechtskracht.

Naast 'mate van zelfstandigheid in mijn werk' is ook 'de afwisseling van werk' (20% totaal Defensie) een nieuw gemeten aspect bij motivatie.

Ten slotte is in de eerste helft van 2024 een lichte toename zichtbaar van het percentage medewerkers dat een (veel te) hoge werkdruk ervaart (+3%).

Nieuw in de top drie van redenen van vertrekintentie is het 'functietoewijzingssysteem' (30% totaal Defensie), terwijl 'arbeidsvoorwaarden/salaris' uit de top drie is verdwenen. De meest genoemde reden van vertrekintentie is 'de wijze waarop de organisatie wordt bestuurd' (41% totaal Defensie). Binnen deze reden zijn het 'verschil tussen besluitvorming aan de top en de uitvoerbaarheid op de werkvloer' (61%) en 'trage besluitvorming en uitvoering' (55%) als twee meest belangrijke aspecten genoemd.

## Groeioparaaf

Er zijn momenteel geen betrouwbare cijfers beschikbaar over de vertrekredenen van beroepsmilitairen en burgers omdat een nieuwe meetmethode wordt ingevoerd bij alle defensieonderdelen. Hierbij gaat het, in tegenstelling tot bij de vertrekintentie, om medewerkers die daadwerkelijk de organisatie hebben verlaten. De invoering van deze nieuwe meetmethode zal op z'n vroegst in 2025 tot betrouwbare defensiebrede onderzoeksresultaten leiden en moet ons beter in staat stellen om de belangrijkste vertrekredenen te adresseren.





## 3 Vervullen materiële behoefte

Om de krijgsmacht operationeel relevant te houden, investeert Defensie onafgebroken in nieuw materieel. De hoeveelheid nieuwe projecten die Defensie de komende jaren wil starten en de toename van de vraag naar materieel wereldwijd noodzaken ons om wendbaar te zijn.

In dit hoofdstuk rapporteert Defensie over:

- De staat van het materieel
- Voortgang materieelprojecten
- Inzetvoorraden
- Industriebeleid en samenwerking



## Vervullen materiële behoefte

### 3.1 Staat van het materieel

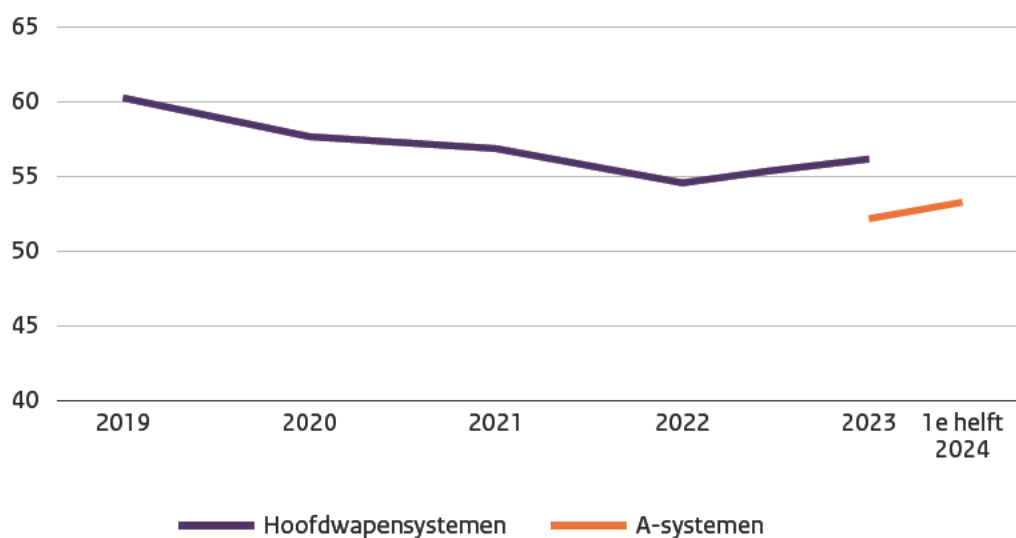
#### Doelstelling

Defensie streeft naar een genormeerde Materiele Gereedheid<sup>2</sup> (MG), waarbij de A-(wapen) systemen van Defensie voldoen aan de norm voor de MG per hoofdwapensysteem. A-(wapen) systemen zijn een selectie van (wapen)systemen die essentieel zijn voor Defensie, doorgaans complex van aard zijn en bedoeld zijn om een prominente functie te kunnen vervullen in een gewapend conflict.

Defensie moet beschikken over voldoende en goed functionerend materieel. Dit materieel is niet alleen nodig voor inzet, maar ook om personeel op te leiden, te oefenen en te trainen. Daarnaast draagt de beschikking over voldoende en goed functionerend materieel bij aan de motivatie van het personeel.

Tot en met de SVD voorjaar 2024 rapporteerde Defensie haar MG op basis van een selectie van 27 hoofdwapensystemen. Zoals in de groeiparagraaf van de SVD voorjaar 2024 is aangekondigd, verantwoordt Defensie vanaf nu haar ontwikkeling op het gebied van MG op basis van alle categorie A-(wapen)systemen. Dit leidt tot een nieuwe trendlijn.

#### Ontwikkeling gemiddelde MG (%) alle hoofdwapensystemen



<sup>2</sup> De MG is de mate waarin Defensie over (noodzakelijk) materieel beschikt voor de uitvoering van de opgedragen taken. De MG geeft de verhouding weer tussen het aantal functionerende en volledig uitgeruste systemen en het totaal aantal systemen op dat moment.



### Toelichting

Hoewel verschillende A-(wapen)systemen op norm zijn, halen bepaalde systemen hun norm nog niet. De gemiddelde MG over alle A-(wapen)systemen (rekenkundig gemiddelde van 19 A-(wapen)systemen) is het afgelopen half jaar licht gestegen. Fundamentele groei is afhankelijk van onder andere voldoende opgeleid en gekwalificeerd (onderhouds)personeel, afronding van lopende modificaties en transitietrajecten, en het kunnen beschikken over voldoende reservedelen. Dit zijn tevens de focusgebieden waar de defensieonderdelen diverse stappen zetten om de MG te verbeteren. Meer gedetailleerde informatie over de MG is operationeel vertrouwelijke informatie en is opgenomen in de vertrouwelijke bijlage.

De neerwaartse trend van de MG is gekeerd. Met het extra toegekende budget van de afgelopen jaren is ingestoken op onder andere het verhogen van bestaande materiele voorraden.

Defensie verkleint het tekort aan materieellogistiek en technisch personeel (militair en burger) door formatie-uitbreiding, inhuur van (technisch) personeel en samenwerking met de industrie.

Daarnaast investeert Defensie in vervanging van oud materieel en ook in nieuwe capaciteiten. Dat de 'winkel open blijft tijdens de verbouwing' is vanzelfsprekend, maar drukt de MG ook. Immers schaarse materieellogistieke capaciteit richt zich niet alleen op de instandhouding van systemen in exploitatie, maar ook op de instroom van nieuw materieel. Verder heeft (onderhouds)personeel behoefte aan (bij)scholing of training op betreffende wapensystemen en is benodigde instructiecapaciteit schaars. Ook zorgt de noodzakelijke steunverlening aan Oekraïne er voor dat het reguliere onderhoudsprogramma onder druk blijft staan. Investerings in materieel en het opleiden van personeel hebben op de korte termijn een drukkend effect op de MG, maar zullen op de lange termijn leiden tot een toename in MG en daarmee tot blijvende relevante gevechtskracht.

### Groeiparagraaf

Defensie rapporteert met ingang van deze SVD op A-(wapen)systemen in plaats van 27 hoofdwapensystemen waardoor de bewaking en beschouwing van MG meer representatief is. Momenteel overweegt Defensie de weergave van nog enkele zogenaamde 'system-of-systems'; complexe systemen die opgebouwd zijn uit meerdere gerelateerde subsystemen.




## Vervullen materiële behoefte

### 3.2 Voortgang materieelprojecten eerste helft 2024

#### Doelstelling

Materieelprojecten moeten bijdragen aan de versterking en transformatie van Defensie. In het Defensie Projectenoverzicht (DPO) 2024 vindt u een uitgebreide toelichting op alle materieelprojecten.

#### Voortgang aantallen materieelprojecten

	2021	2022	2023	1e helft 2024
Aantal projecten	109	124	103	95
Investeringsquote*	24,6%	24,9%	23,9%	...

\* De investeringsquote wordt niet meegenomen in halfjaarlijkse rapportages omdat dit cijfer te veel in ontwikkeling is.

#### Toelichting

Het aantal investeringsprojecten is in de afgelopen 5 jaar met 40% toegenomen en deze trend zet zich ook in 2024 voort. Vanaf begin 2024 heeft Defensie verder uitvoering gegeven aan de aangepaste DMP-procedure. Op 23 april 2024 is een geactualiseerde brochure 'DMP bij de tijd 2.0'<sup>3</sup> naar de Tweede Kamer verzonden waarin de belangrijkste wijzigingen in het proces worden weergegeven. Een aantal aanpassingen zijn eerder al met het DPO van 2023 doorgevoerd, waardoor 25 projecten niet langer werden opgenomen omdat zij onder de nieuwe DMP grens van € 50 miljoen vallen.

Een tweede aanpassing betrof het clusteren van brieven. Dit omvat zowel mogelijkheden om projectfasen-brieven te combineren, als het clusteren van meerdere onderling gerelateerde projecten in een enkele DMP brief:

- Voor het project Deep Precision Strike Air is op 6 juni 2024 een gecombineerde B/D brief naar de Kamer verstuurd.
- Voor het project Verbetering Zelfbeschermingssystemen Helikopters is op 21 mei 2024 één integrale behoeftestellingsbrief naar de Kamer verstuurd in plaats van twee losse A-brieven.
- Voor de projecten Vervanging LC-fregatten en Bewapening maritieme lucht en raketverdediging is op 1 maart 2024 een gecombineerde A-brief naar de Kamer gestuurd.
- Verder is 14 februari 2024 een programmabrief over de doorontwikkeling van de F-35 verstuurd waarin wordt voorgesteld de Kamer de komende jaren via het DPO en niet via afzonderlijke DMP-brieven te informeren over de doorontwikkeling van de F-35.

De stijging in investeringen is ook zichtbaar in de toegenomen investeringsquote, het deel van de begroting dat toe te rekenen is aan de investeringen. De norm hiervoor is 20% van het Defensiebudget. In 2018 bedroeg de investeringsquote nog 18,9%, terwijl deze in 2023 was gestegen naar 23,9%. Voor 2024 zijn nog geen betrouwbare tussentijdse realisatiecijfers beschikbaar.

<sup>3</sup> Kamerstuk, 27 830, nr. 431 van 23 april 2024





## Groeiparagraaf

Het DPO wordt vanaf 2024 niet meer samen met de begroting in september aan de Kamer verstuurd maar is tezamen met het jaarverslag en de SVD voorjaar 2023 aan de Tweede Kamer aangeboden. Hierdoor wordt het mogelijk het integrale en volledige beeld van alle DMP-plichtige projecten terug te brengen tot één rapportage in het DPO. De Afwijkingsrapportage van het DPO wordt voortaan als onderdeel van de begrotingsstukken met Prinsjesdag verzonden, waarin significante afwijkingen ten opzichte van het DPO worden opgenomen.

## 3.3 Inzetvoorraden

### Doelstelling

Defensie beschikt over voldoende voorraad om inzet binnen een hoofdtaak langere tijd vol te houden. Meer gedetailleerde informatie over de inzetvoorraden is operationeel vertrouwelijke informatie en is daarom opgenomen in de vertrouwelijke bijlage.

### Toelichting

Tot en met 2031 verhogen we de inzetvoorraden munitie, geneeskundige goederen, brandstof, reserveonderdelen, voeding en uitrusting verder. Dat is nodig voor de eerste hoofdtaak, de eigen en bondgenootschappelijke verdediging. Voorheen waren de voorraden toegesneden op de tweede hoofdtaak.

Defensie heeft het afgelopen halfjaar de volgende stappen gezet:

- Aanvullende contracten voor *Battle Decisive Munitions* zijn afgesloten.
- Ter compensatie van leveringen aan Oekraïne zijn diverse munitiebestellingen gedaan.
- De krijgsmachtdelen zijn begonnen met het ophogen van de voorraden reserveonderdelen.

Defensie voorziet met het programma 'Aanvulling inzetvoorraad munitie'<sup>4</sup> in de doorgroei van de inzetvoorraad munitie. Defensie heeft sinds de illegale Russische invasie in Oekraïne voor ruim € 2,5 miljard extra bestellingen geplaatst om de inzetvoorraad munitie aan te vullen<sup>5,6,7</sup>.

Op basis van de Voorjaarsnota 2024 geeft de Kamerbrief Aanvullende bestelling munitievoorraden voorjaar 2024 van mei 2024 invulling aan de verhoging van voorraden van zowel *Battle Decisive Munitions* als *Non-Battle Decisive Munitions*. Dit is in lijn met de motie-Tuinman en Van Campen over het plaatsen van orders voor gangbare munitiesoorten.

Zoals gemeld in eerdere SVD wordt Defensie door de gestegen mondiale vraag naar munitie geconfronteerd met lange levertijden. De leveringen aan Oekraïne leiden er verder toe dat de voorziene groei van voorraden en aanvullend materieel minder snel wordt gerealiseerd, wat ook op de langere termijn effect kan hebben op de inzetbaarheid van Defensie.

Verdere informatie over het programma 'Aanvulling inzetvoorraad munitie' is opgenomen in het Defensie Projectenoverzicht<sup>8</sup>.

<sup>4</sup> Kamerstuk 27 830, nr. 417 van 19 september 2023

<sup>5</sup> Kamerstuk 35 925 X, nr. 74 van 29 april 2022

<sup>6</sup> Kamerstuk 27 830, nr. 395 van 18 april 2023

<sup>7</sup> Kamerstuk 27 830, nr. 434 van 14 mei 2024

<sup>8</sup> Kamerstuk 27 830, nr.435 van 15 mei 2024



## Vervullen materiële behoefte

### 3.4 Industriebeleid & samenwerking

#### Doelstelling

Defensie moet kunnen beschikken over een industriële en technologische basis die de krijgsmacht kan voorzien van voldoende (hoogwaardig) technologisch materieel. Daarmee heeft Defensie een voorsprong op de tegenstander, schrikt daarmee zo veel mogelijk af en kan het vechten om te winnen als dat van ons wordt gevraagd. Om in dat scenario de juiste militaire kennis, technologie en capaciteiten in huis te hebben moet Nederland toegang hebben tot een vitale defensie-industrie in Nederland, Europa en betrouwbare partners met voldoende productie- en opschalingscapaciteit.

#### Samenwerking Nederlandse Industrie



Jaartal	% aankopen gecontracteerd bij in Nederland gevestigd bedrijf	In miljard euro
2022	41,71%	2,33*
2023	59,38%	5,42
2024 (voorlopig)	45,11%	1,39

\* Bedragen kunnen over tijd wijzigen. Immers, bestelorders worden aangepast dan wel geannuleerd. Dit verklaart ook het verschil ten opzichte van eerdere rapportages Stand van Defensie.

#### Toelichting

Deze KPI geeft een indicatie van het aandeel en financieel volume waarvoor Defensie een verplichting aangaat bij een in Nederland gevestigd bedrijf. Het absolute cijfer in miljarden euro's zal naar verwachting dit jaar nog stijgen omdat Defensie ook in de tweede helft van 2024 doorgaat met het versterken van de slagkracht van de krijgsmacht. Het is van belang te benadrukken dat deze KPI gevoelig is voor schommelingen door grote opdrachten die in één keer worden verantwoord.

De geopolitieke ontwikkelingen blijven nadrukkelijk vragen om een actief industriebeleid. De recent gelanceerde Actieagenda Productie- en leveringszekerheid zet in op een versterking van de Nederlandse Defensie en Veiligheid gerelateerde Technologische Industriële Basis (NLDTIB). Daarnaast wordt gewerkt aan een Wet weerbaarheid defensie en veiligheid gerelateerde industrie (WWDVGI). Nederland steunt de ontwikkelingen met betrekking tot het wetgevende voorstel Europese Defensie Industrie Programma (EDIP) van de Europese Commissie, dat zal voorzien in belangrijke stappen ter versterking van de Europese Defensie en Veiligheid gerelateerde Technologische Industriële Basis (EDTIB). Ook op bilateraal niveau is Defensie in gesprek met internationale partners, om in te kunnen spelen op internationale trends binnen de defensie-industrie en te bezien waar internationale samenwerking de defensie-industrie verder kan versterken. Een nieuwe Defensie Industrie Strategie (DIS) wordt begin volgend jaar gepubliceerd. De ambitie is om de visie en aanpak op gebied van industrie en innovatiebeleid meer te integreren, en waar mogelijk ook op te lijnen met de nieuwe kennis- en innovatieagenda van Defensie (SKIA). De ambitie is om de visie en aanpak op gebied van industrie en innovatiebeleid meer te integreren, en waar mogelijk ook op te lijnen met de nieuwe strategische kennis- en innovatieagenda van Defensie (SKIA).



Kerngetal*	Cijfer 2023
Totaal omzetcijfer NLDTIB	7.7 mrd euro
Export vanuit NLDTIB	3.33 mrd euro
Werkgelegenheid binnen NLDTIB	22.453 vte
% investeringen in R&D	11%

\* Deze tabel zal geen kerncijfers over eerste helft 2024 bevatten (onderzoek wordt slechts jaarlijks uitgevoerd)

## Toelichting

In coördinatie met Economische Zaken (EZ) heeft Defensie aanvullende KPI's geïdentificeerd die inzicht geven in de groei van de Nederlandse defensie-industrie. Deze cijfers zijn gepubliceerd in de Kamerbrief 'Actieagenda Productie- en Leveringszekerheid' en worden periodiek in de Stand van Defensie opgenomen. De cijfers komen voort uit periodiek onderzoek naar de Nederlandse defensie-industrie dat EZ laat uitvoeren en zijn sinds de publicatie in de genoemde Kamerbrief niet gewijzigd.





## 4 Gereedstellen

Gereedstellen is het proces waarmee eenheden worden voorbereid op (mogelijke) inzet. Een eenheid is operationeel gereed (OG) wanneer ze voldoet aan de normen voor personele gereedheid (PG), materiële gereedheid (MG) en ge oefendheid (GO) om de organieke taak uit te kunnen voeren. Dit hoofdstuk rapporteert over het aspect GO.

Meer informatie over PG en MG is opgenomen in de vertrouwelijke bijlage bij deze rapportage.

Defensie is transparant waar het kan, en vertrouwelijk waar dat moet. Op deze manier wordt invulling gegeven aan de balans tussen transparantie enerzijds en de bescherming van operationele belangen anderzijds.



## Gereedstellen

### Geoefendheid

#### Doelstelling

Eenheden dienen over de noodzakelijke vaardigheden te beschikken om de verschillende taken uit te kunnen voeren.

#### Toelichting

Samen met inzet vormt het gereedstellen van operationele eenheden de hoofdactiviteit van Defensie. De opdrachtenmatrix (OM) vertaalt de taken van de krijgsmacht naar een concreet aantal operationele eenheden die continu een bepaalde operationele gereedheid moeten hebben.

Voor het bereiken van geoefendheid nemen eenheden deel aan tal van oefeningen en trainingen in binnen- en buitenland. Deze oefeningen zijn gericht op de 'eigen' geoefendheid ter voorbereiding op inzet en samenwerking met (strategische) partners. De operationele commandanten bepalen op basis van de (gereedstellings)opdracht het jaarlijkse oefenprogramma van de onder hen ressorterende eenheden en rapporteren op basis hiervan de geoefendheid. Vanuit de NAVO kunnen deze eenheden gelijktijdig of aansluitend gecertificeerd worden.

De geoefendheid van de krijgsmacht wordt negatief beïnvloed door de eerder beschreven knelpunten in de personele en materiële gereedheid. Verder beperken de verhoogde inzet van personeel aan de oostflank van Europa en de levering van militair materieel en ondersteuning aan Oekraïne de mogelijkheid om complexe oefeningen uit te voeren met organieke eenheden in het hoogste geweldspectrum. Door beperkingen in de digitale- en fysieke omgeving wordt oefenen beperkt, bijvoorbeeld door wet- en regelgeving op het gebied van Informatie Gestuurd Optreden (IGO).

Desalniettemin hebben de eenheden een groot deel van de geplande oefenactiviteiten kunnen uitvoeren, zoals:

- Aan de NAVO oefening *Steadfast Defender* hebben meer dan 5000 Nederlandse militairen deelgenomen. Diverse nationale oefeningen werden aan dit NAVO-*framework* gekoppeld, waardoor de verschillende defensieonderdelen betrokken waren. Naast het verbeteren van de interoperabiliteit binnen de NAVO heeft de oefening een afschrikkende werking op strategisch niveau.
- De marine stelde eenheden gereed voor en nam deel aan de verschillende NAVO-taakgroepen.
- Mariniers en vlooteenheden hebben na de *Joint Arctic Training* deelgenomen aan de oefeningen *Nordic Response*. Ook is gedurende *Baltops* geoefend in de Baltische zee, een strategisch relevante regio. Om Nederlandse havens en aanvoerroutes veilig te kunnen stellen is uitvoering gegeven aan de interdepartementale oefening *Port Defender*.
- De landmacht heeft met de schietoefening *SOB/SOM* reguliere gereedstellingsactiviteiten uitgevoerd.



- Met diverse oefeningen hebben landmachteenheden de interoperabiliteit binnen de NAVO getraind. Landmachteenheden zijn grootschalig gemobiliseerd voor de Duitse oefening *Quadriga*, waarbij getraind is in Nederland, Duitsland, Polen en Litouwen. Dit was ook een voorbeeld van militaire mobiliteit. Tevens is deelgenomen aan de oefeningen *Allied Spirit* en *Saber Strike*, waar de samenwerking met andere landen centraal stond.
- De luchtmacht heeft met de F-35 deelgenomen aan de oefening *Red Flag*, welke in het teken stond van luchtoperaties. Het Defensie Helikopter Commando van de luchtmacht heeft deelgenomen aan de oefening *Nordic Response* en heeft samen met de landmacht in de oefening *American Falcon* luchtmobiele operaties uitgevoerd.
- De Koninklijke Marechaussee heeft zich afgelopen periode ontwikkeld op het gebied van calamiteitenorganisatie en conflict- en crisisbeheersing.







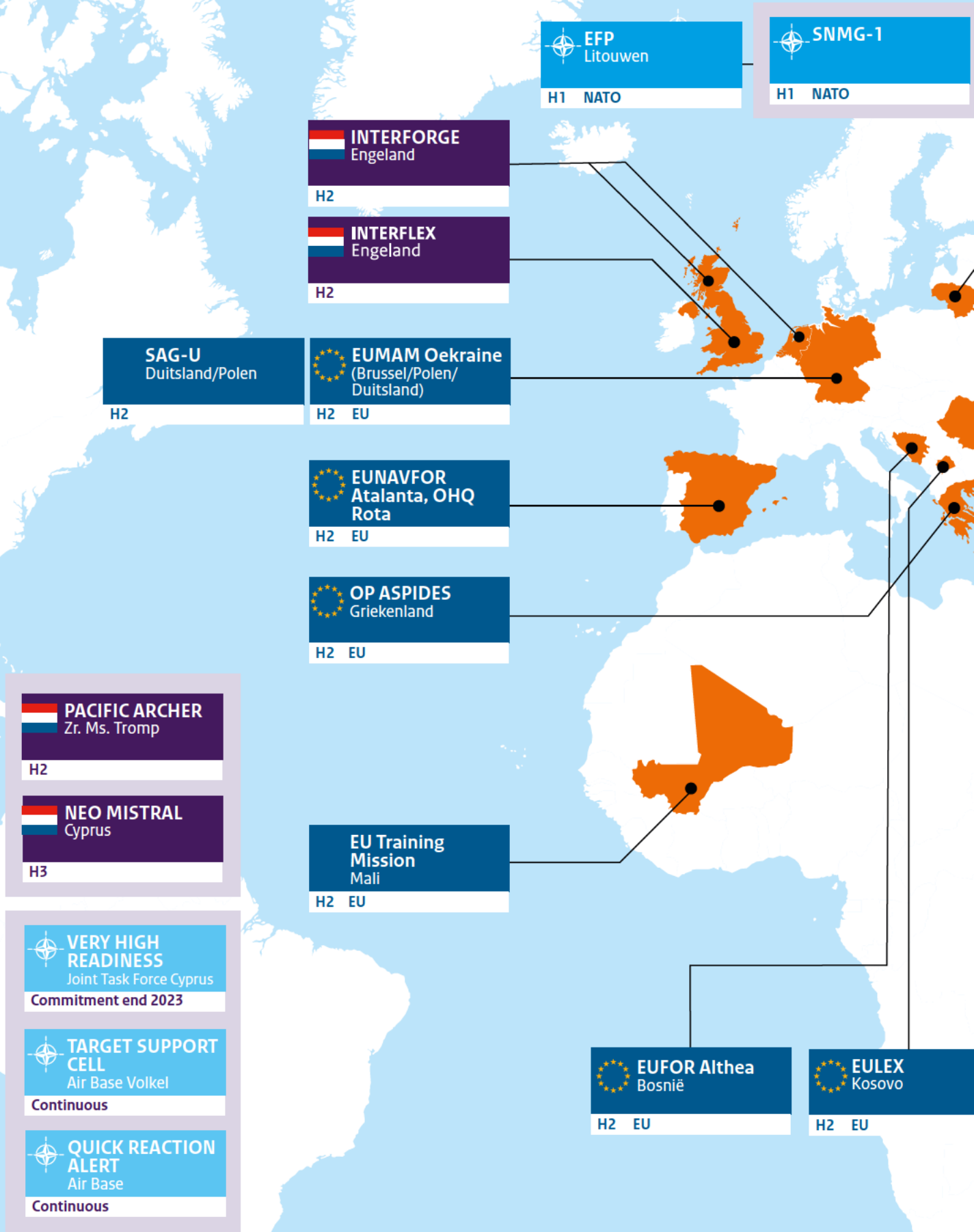
## 5 Inzetten

Defensie beschermt het eigen grondgebied en dat van bondgenoten, bevordert de (internationale) rechtsorde en stabiliteit, en ondersteunt civiele autoriteiten en levert bijstand bij rampen en crises.

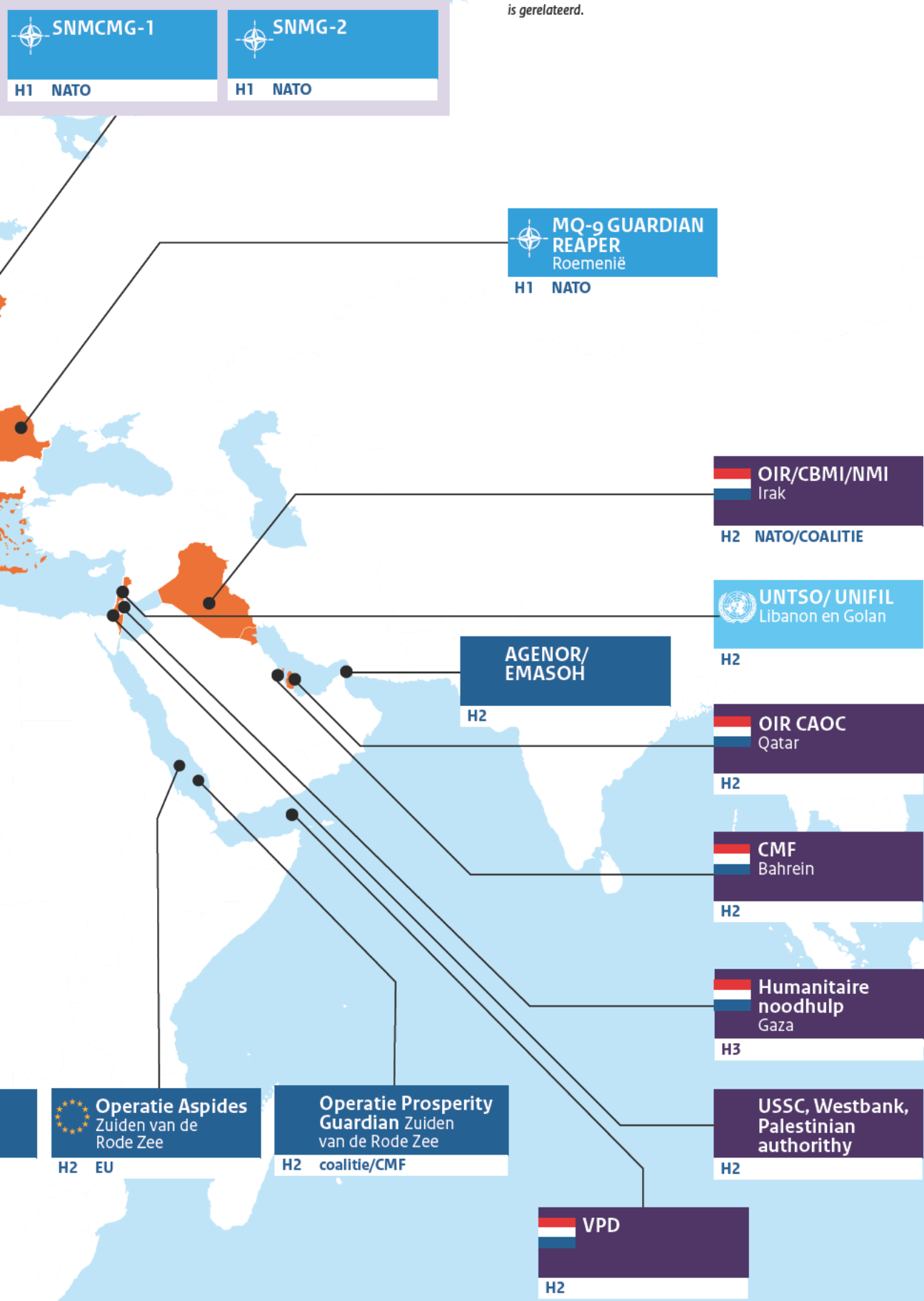
De geopolitieke veiligheidssituatie is ingrijpend veranderd en de ontwikkelingen in Oekraïne, het Midden-Oosten, de Pacific en de Sahel zijn onzeker. Naar aanleiding van de toenemende mogelijkheid van een militair conflict met een gelijkwaardige tegenstander verschuift de nadruk naar inzet in het kader van de eerste hoofdtaak. Tegelijkertijd blijft de inzet in het kader van de tweede en derde hoofdtaak onverminderd relevant.

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de verschillende operaties, missies en bijstand die Defensie in de eerste helft van 2024 heeft uitgevoerd. Achtereenvolgens toont een overzichtskaart waar ter wereld Defensie heeft bijgedragen aan Vrede en Veiligheid. Dit overzicht geeft eveneens aan in welk coalitieverband de inzet is geweest en ten behoeve van welke hoofdtaak (exclusief nationale inzet in het kader van hoofdtaak 3). Vervolgens presenteert dit hoofdstuk per paragraaf een opsomming van representatieve inzetten.

# Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2024



\* In het overzicht wordt visueel gemaakt in welke landen en regio's Nederland in 2023 een bijdrage heeft geleverd ten behoeve van hoofdtak 1 en 2. Hierbij wordt per inzet duidelijk gemaakt of het NAVO, EU, coalitie, dan wel nationaal is gerelateerd.





### Inzetaantallen per hoofdtaak en coalitie

	NATO	EU	Coalitie
HT1	1234		
HT2	535	726	554
HT3			164

### Toelichting

Bovenstaande tabel presenteert de aantallen functionarissen dat in het eerste half jaar van 2024 is ingezet. De tabel presenteert de inzet per hoofdtaak en per coalitie (NAVO/EU/Overig). De categorie 'Overig' vormt elke andere vorm van inzet dan in NAVO- of EU-verband.

## 5.1 Inzet voor hoofdtaak 1

### Doelstelling

Beschermen van het eigen grondgebied en dat van de bondgenoten.

### Toelichting

NAVO-bondgenoten hebben de collectieve afschrikking en verdediging aanzienlijk versterkt, met name aan de oostflank van het NAVO-verdragsgebied. Nederland levert de volgende bijdrage aan de oostflank:

- Nederland draagt sinds 2017 bij aan de vooruitgeschoven aanwezigheid (*Enhanced Forward Presence*) van de NAVO in Litouwen (LTU). De *Multi National Battle Group* (MNBG) LTU bestaat uit *Framework Nation* (FN) Duitsland en *Troop Contributing Nations* (TCN) Nederland, België, Noorwegen, Tsjechië en Luxemburg. De inzet richt zich op cohesie binnen de NAVO en op de geloofwaardige afschrikking van Rusland. Het mandaat is verlengd tot eind 2024.
- Een Mijnenjager is ingezet voor *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG 1) in de Noordzee en in de Baltische Zee. Daarnaast heeft Defensie met een fregat deelgenomen aan de *Standing NATO Maritime Group 1* (SNMG 1) in de Atlantische oceaan en met een *Oceangoing Patrol Vessel* (OPV) aan de *Standing NATO Maritime Group 2* (SNMG 2) in de Middellandse Zee. Deze groepen vormen de kern van de maritieme component van de *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) van NAVO en hebben tot doel snel ondersteuning te kunnen leveren aan NAVO-operaties in een crisissituatie en het afschrikken en bestrijden van verschillende dreigingen.
- De MQ-9 wordt ingezet in Roemenië om NAVO-grondgebied te bewaken aan de Roemeense grens en de Zwarte Zee regio. De huidige ontwikkelingen aan onze oostflank dragen ertoe bij dat de steun aan Oekraïne onverminderd wordt voortgezet en dat er een shift plaatsvindt in prioriteiten.



- Nederland levert in het kader van eigen en bondgenootschappelijke verdediging:
  - *Host Nation Support* voor bondgenootschappelijke eenheden waaronder Amerikaanse eenheden in het kader van NAVO oefening *Steadfast Defender*.
  - Extra maritieme patrouilles in onze territoriale wateren (TTW) en exclusieve economische Zone (EEZ) als gevolg van toenemende Russische activiteit in onder andere de Noordzee. De patrouilles zijn gericht op de bescherming van onze kritieke (onder) water-infrastructuur.
  - Verschillende bijdragen aan de Snelle Inzetbare Capaciteiten (SIC). Deze SIC-bijdragen worden gevormd door eenheden die een hoge staat van paraatheid aanhouden, waardoor deze snel kunnen worden ingezet.
- Permanente militaire aanwezigheid in de overzeese gebieden van het koninkrijk.

## 5.2 Inzet voor hoofdtaak 2

### Doelstelling

Bevorderen van de (internationale) rechtsorde en stabiliteit.

### Toelichting

In de eerste helft van 2024 droeg Nederland onder meer bij aan de volgende missies wereldwijd:

- De anti-ISIS-coalitie en de NAVO Missie in Irak (NMI) om een bijdrage te leveren op strategische niveau aan de *Iraqi Security Forces* en *Kurdish Security Forces*, hen in staat te stellen effectiever strijd te leveren tegen ISIS en bij te dragen aan het versterken van de Iraakse en Koerdische veiligheidssector met een Force Protection-compagnie van de landmacht. Sinds juni is de Nederlandse bijdrage uitgebreid met een Chinookdetachement en de Force Commander NMI en zijn staf.
- EUFOR Althea in Bosnië Herzegovina is gericht op het versterken van de veiligheid in de rechtstaat. Vanwege grensoverschrijdende en destabiliserende risico's in de regio draagt Nederland bij met een *Raiding Squadron* van het Korps Mariniers en staffunctionarissen.
- De trainingsmissies ten behoeve van Oekraïense strijdkrachten in Groot-Brittannië (operatie INTERFLEX), in Nederland (operatie INTERFORGE) en in Duitsland/Polen (EUMAM)
- Voor de bescherming van de internationale scheepvaart tegen aanvallen van de Houthi's in de belangrijke handelsroute door de Rode Zee, Bab al Mandeb en in de Golf van Aden heeft Defensie deelgenomen met een luchtverdedigingsfregat aan de OPERATIES PROSPERITY GUARDIAN en de EU MISSIE ASPIDES. Het *Joint Logistic Support Ship* neemt vanaf mei deel aan de OPERATIE ASPIDES. Vanaf half juni is de inzet uitgebreid met de Nederlandse Force Commander voor OPERATIE ASPIDES tot 8 augustus 2024. Defensie levert staffunctionarissen aan beide missies.
- Bescherming van Nederlandse scheepvaart in de Golf van Aden door middel van *Vessel Protection Detachments* (VPD).
- Een luchtverdedigingsfregat heeft in mei en juni diverse diplomatieke havenbezoeken gebracht aan meerdere Aziatische landen (o.a. Indonesië, Vietnam, Zuid-Korea en Japan). Daarnaast heeft het schip *Freedom of Navigation* Operaties uitgevoerd in de Zuid Chinese Zee, Straat van Taiwan en Oost Chinese Zee en heeft het schip ECC (*Enforcement Coordination Cell*, een samenwerkingsverband van diverse landen dat het VN-embargo tegen Noord-Korea handhaaft) ondersteund.



- Verschillende Forensisch- en Opsporingsteams om een bijdrage te leveren aan de vervolging van vermeende oorlogsmisdrijven in Oekraïne. De inzet vond plaats onder de vlag van het Internationaal Strafhof (International Criminal Court).
- Deelname aan verschillende langer lopende missies gericht op stabiliteit en handhaving van bestanden in het Midden-Oosten, zoals de VN-missies UNIFIL, UNTSO en UNDOF. Ook nam Nederland deel aan de Amerikaans geleide *United States Security Coördinator for Israël and the Palestinian Authority* (USSC), die zich richt op het professionaliseren van de Palestijnse veiligheidsdiensten op de Westbank.
- Inzet van het stationsschip in het Caraïbisch gebied ten behoeve van *counter drugs* operaties en kustwachttaken.

## Stappenplan burgerslachtoffers

### Doelstelling

Voor het draagvlak van inzet door Defensie is het van groot belang om risico's op burgerslachtoffers te minimaliseren bij de inzet van onze krijgsmacht en transparantie te vergroten.

### Toelichting

In april 2022 presenteerde de minister een nieuw stappenplan om het aantal burgerslachtoffers te minimaliseren. Met dit stappenplan is een nieuwe impuls gegeven aan het denken over, en handelen naar, de bescherming van de burgerbevolking in een gewapend conflict en de daarbij behorende transparantie. Er zijn al een aantal korte termijn stappen gezet om de informatiepositie van de Kamer te versterken en transparantie te vergroten. Zo heeft Defensie op haar website een overzicht van beleid rondom burgerslachtoffers en lopende en afgeronde onderzoeken naar vermoedens van burgerslachtoffers gepubliceerd. De afgelopen periode stond in het teken van het uitwerken en implementeren van (middel)lange termijnstappen. Defensie opent in 2024 een meldpunt waar partijen buiten Defensie vermoedens van burgerslachtoffers kunnen melden. Ook worden in gezamenlijkheid met de Commandant der Strijdkrachten mogelijkheden geïdentificeerd om in de toekomst burgerslachtoffers beter te voorkomen. Defensie werkt hierin nauw samen met maatschappelijke en internationale partners op het gebied van de bescherming van de burgerbevolking in een gewapend conflict.





## 5.3 Inzet voor hoofdtak 3

### Doelstelling

Het ondersteunen van civiele autoriteiten en het leveren van bijstand bij rampen en crises.

### Toelichting

Defensie leverde in de eerste helft van 2024 verschillende inzetten in het kader van hoofdtak 3:

- Als gevolg van de gevechten tussen Hamas en Israël heeft Defensie uit voorzorg een *Joint Task Force* gepositioneerd op Cyprus voor een eventuele evacuatie vanuit Libanon of Israël. De *Joint Taskforce* bestond oorspronkelijk uit een C-130 detachement met *Marine Spearhead Task Unit*, een SOCOM eenheid en JTF liaisons in Libanon om sneller te kunnen reageren voor een mogelijke evacuatie. Later is de eenheid nog aangevuld met een OPV om ook maritieme ondersteuning te kunnen leveren en in bijkomend geval een humanitaire operatie uit te voeren. Een deel van deze eenheden staan momenteel in NLD op *stand-by*.
- Defensie heeft humanitaire noodhulp geboden aan Gaza door middel van het uitvoeren van luchtdroppingen (voedsel en medische hulpgoederen) met de C-130 boven Gaza.

Daarnaast heeft Defensie ook veel fysieke bijstand geleverd aan verschillende vormen van Nederlands gezag, waaronder:

- Jachtvliegtuigen om zo nodig luchtvaartterrorisme te bestrijden;
- Militaire locaties voor de opvang van ontheemden en asielzoekers;
- Militaire bijstand door de KMar in het kader van het ondersteunen van het asielproces, zowel voor de handhaving van de openbare orde als het identificatie- en registratieproces;
- Inzet van duik-, genie- en brandbestrijdingscapaciteit.

### Hoofdtak 3 geleverde bijstand in aantal en soort

Operaties	Totaal jan-jun
Explosieven opruimingen	1157
Explosieven Noordzee	15
Quick Reaction Alert	0
Strafrechtelijk Handhaving Rechtsorde Politiewet	10
Handhaving Openbare Orde En Veiligheid Politiewet	12
Wet veiligheidsregio	0
Militaire steun openbaar belang	7
Kb 1987 inzet krijgsmacht Aruba, Curaçao en St Maarten – harde mil. bijstand	6
Kb 1987 inzet krijgsmacht Aruba, Curaçao en St Maarten – zachte mil. bijstand	0
Wet BES (Bonaire, Eustatius en Saba)	1
<b>Totaal</b>	



## Toelichting

De tabel 'Hoofdtak 3 geleverde bijstand in aantal en soort' toont hoe vaak over de eerste zes maanden van 2024 een beroep op Defensie is gedaan en welk type bijstand dit betrof. Deze bijstand komt bovenop de inzetten die zijn opgenomen in de tabel bij hoofdtak 1 en vallen onder hoofdtak 3. Alle aanvragen zijn gehonoreerd.





## 6 Ondersteunen

Ondersteuning is randvoorwaardelijk voor een sterk Defensie. Betere ondersteuning maakt de krijgsmacht wendbaar en meer schaalbaar. Het versterken van de basis kost tijd, maar Defensie werkt hier hard aan.

Zoals in de inleiding reeds is aangegeven, richt deze SVD zich voornamelijk op de ontwikkeling van de (Operationele) Gereedheid en wordt in beginsel niet gerapporteerd over de ondersteunende domeinen.

De enige uitzondering op dit uitgangspunt betreft het onderwerp vastgoed. In de vorige SVD van Verantwoordingsdag 2024 kon nog niet gerapporteerd worden over Vastgoed. Dit betreft daarom een inhaalslag, waarbij we de Tweede Kamer dit najaar alsnog informeren over de voortgang van dit onderwerp.

Deze bijdrage behandelt daarom, afwijkend van de rest van de SVD, zowel 2023 als de eerste helft van 2024.



## Ondersteunen

### 6.1 Vastgoed en Ruimte

Het defensievastgoed en voldoende ruimte voor Defensie om te oefenen, te varen en te vliegen ondersteunen bij de uitvoering van de grondwettelijke defensietaken. Defensie wil de operationele gereedheid verhogen, de werk- en woonomstandigheden op de kazernes verbeteren om een goede en aantrekkelijke werkgever te blijven, het vastgoed verduurzamen en de betaalbaarheid verbeteren en zorgen voor voldoende ruimte voor defensieactiviteiten in Nederland. Er wordt ingezet op vastgoed dat past bij een moderne toekomstbestendige krijgsmacht midden in de samenleving.

#### Goed voorbereid en klaar voor inzet

##### Doelstelling

Defensie concentreert, verduurzaamt en vernieuwt defensievastgoed. Hiervoor is het programma concentreren, vernieuwen, verduurzamen (CVV) ingericht. De verbetering in de operationele ondersteuning, zoals het faciliteren van de noodzakelijke ruimte voor opslag, logistiek, oefenen en trainen zijn hier randvoorwaardelijk.

##### Toelichting

Defensie revitaliseert locaties en herverdeelt eenheden over kazernes. Dit biedt voordelen in operationeel opzicht en beperkt onnodige vervoersbewegingen. Tegelijkertijd is de strategische spreiding van defensielocaties van belang om operationele kwetsbaarheid te verminderen en de operationele inzetbaarheid te vergroten.

Dit jaar is de visie 'Defensiebasis van de toekomst' vastgesteld en met de Kamer gedeeld<sup>9</sup>. Dit betreft een brede visie die inzicht geeft in de elementen waarmee rekening moet worden gehouden bij de (her-)ontwikkeling van alle defensielocaties. Met de toepassing van de principes uit deze visie op de verschillende nieuwbouw- en revitalisatieprojecten in de vastgoedportefeuille wordt gestreefd naar een toekomstgerichte en meer uniforme inrichting voor alle locaties.

Verder is gewerkt aan nieuw, eigentijds vastgoedbeleid. Het vaststellen van nieuwe normen via beleid voor de grootste gebouwcategorieën<sup>10</sup> is cruciaal om richting te geven aan de opdrachten voor zowel nieuwbouw als revitalisering.

#### Personeel centraal

##### Doelstelling

Defensie werkt aan betere voorzieningen waarmee zij inzet op het versterken van goed werkgeverschap. Het doel is om de kazernes van Defensie klaar te maken om het werk van de huidige en de toekomstige generaties defensiemedewerkers optimaal te ondersteunen.

<sup>9</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 46, 10 juli 2024

<sup>10</sup> Legering, kantoren, magazijnen en werkplaatsen



## Toelichting

Met een regionale aanpak werkt Defensie aan het aantrekken van personeel en wil zij personeel de mogelijkheid geven langer op dezelfde plek te werken. Hierdoor verminderen verplaatsingen en overnachtingen en is er meer stabiliteit in het privéleven van het personeel.

Het is van groot belang om te weten welke behoeften bij ons personeel leven. Personeelsbehoeften zijn een belangrijke factor bij het verbeteren van het defensievastgoed. Om dit te borgen, vindt overleg plaats met de medezeggenschapsorganen, die intensief zijn betrokken.

## Verduurzaming vastgoed

### Doelstelling

Vastgoed is als ondersteunend bedrijfsmiddel essentieel voor het goed kunnen functioneren van de krijgsmacht. Defensie werkt met de Routekaart 2.1011 toe naar klimaatneutraal, klimaatadaptief, natuurinclusief, circulair vastgoed en terreinen in 2050. Defensie zet in op de eindnorm van 2050 (energie neutrale gebouwen en aardgasvrij). Daarbij wordt rekening gehouden met de minimale wettelijke eisen voor verduurzaming vastgoed Defensie<sup>12</sup> van 30 mei 2024.

Er wordt ingezet op gefaseerde realisatie van de vastgoedopgave met de focus op hoofdtaak 1 van Defensie waarbij rekening wordt gehouden met wat mission critical is. Dit leidt tot het prioriteren naar de belangrijkste deelverzamelingen van gebouwen, anders dan een 'object voor object'-aanpak. Belangrijkste voordeel hiervan is dat de operationele activiteiten en de bedrijfsvoering zo min mogelijk worden gehinderd tijdens de realisatie.

Defensie rapporteert per kalenderjaar over het energieverbruik en de CO<sub>2</sub> uitstoot van de krijgsmacht. Voor vastgoed wordt specifiek gerapporteerd over het verbruik en daaraan gerelateerde uitstoot. Hier wordt ingegaan op de reductie van het fossiele energieverbruik per jaar (gasverbruik) en de reductie van het finale energiegebruik per jaar (CO<sub>2</sub>-uitstoot) voor vastgoed.

### Verduurzaming vastgoed

onderwerp	eenheid	1990	2021	2022	2023	verschil t.o.v. 2022	reductie t.o.v. 1990
elektriciteit	kWh		354.131.658	342.367.347	357.469.643	4,40%	
E	Tj		1.275	1.233	1.287	4,40%	
CO <sub>2</sub> -uitstoot	ton		180.416	157.969	160.146	1,40%	
opgewekt	kWh			13.650.000	17.860.000	30,80%	
gas	m <sup>3</sup>		56.045.710	45.734.499	45.058.917	-1,50%	
E	Tj		1.771	1.445	1.424	-1,50%	
CO <sub>2</sub> -uitstoot	ton		99.201	81.407	80.160	-1,50%	
<b>totaal vastgoed</b>							
E	Tj		3.046	2.678	2.711	1,20%	
CO <sub>2</sub>	ton	452.000	279.617	239.376	240.306	0,40%	47%

Defensie gebruikt 100% groene stroom. Deze stroom is echter niet van Nederlandse bodem en voldoet niet aan uitgangspunt van additionaliteit. De CO<sub>2</sub>-uitstoot wordt daarom wel meegerekend.



## Ondersteunen

### Toelichting

In vergelijking met 2022 is in 2023 is iets meer elektriciteit en iets minder gas verbruikt. Het totale energieverbruik is licht gestegen. De CO<sub>2</sub> uitstoot en de reductie ten opzichte van 1990 zijn vrijwel gelijk ten opzichte van het vorige jaar. Hiermee is een evenredige bijdrage aan het nationale streefdoel '55% reductie in 2030' binnen bereik.

Defensie heeft in 2023 ongeveer 17,9 miljoen kWh elektriciteit zelfstandig opgewekt met wind en zon. Dit komt overeen met 5% van het huidige elektriciteitsverbruik. De toename in zelfstandig opgewekt ten opzichte van 2022 is te verklaren doordat in 2022 Defensie windmolenpark locatie Coevorden in onderhoud is geweest.

Sinds 30 mei 2024 is een implementatieplan uitgewerkt en afgestemd met de toezichthouders. Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf werken hard aan het organiseren van de benodigde capaciteit voor deze grote opgave.

In het implementatieplan is veel aandacht besteed aan doelmatigheid, zoals het voldoen aan de energielabel C-verplichting via de erkende energiebesparende maatregelen, het meteen naar een hoger niveau verduurzamen van gebouwen die nog lang in gebruik blijven. De gebouwen die binnen de planperiode worden gesloopt worden niet meegenomen binnen het implementatieplan. Defensie houdt de toezichthouders goed betrokken bij de uitvoering van het plan en rapporteert jaarlijks officieel over deze inhaalslag.<sup>11</sup>

Als startpunt voor de energielabel C-verplichting worden energielabels inclusief besparingsadviezen aangevraagd. Ook de eerste onderzoeken in het kader van de onderzoeksplicht zijn inmiddels opgestart. De programmatische aanpak van het implementatieplan sluit zoveel mogelijk aan bij lopende trajecten en maatregelen worden waar mogelijk per vastgoedcomplex als geheel uitgevoerd.

Defensie neemt sinds 2021 deel aan de rijksbrede programma's *Zon op Rijksdaken* en *Opwekking Energie op Rijksgronden*. Hierbij wordt in samenwerking met regionale partners en aan de hand van de regionale energie strategieën aan energiezekerheid en zelfvoorziening van defensielocaties gewerkt. Deze gebiedsgerichte aanpak wordt sinds 2024 zoveel mogelijk verbonden met het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) om zo tot een integrale afweging van maatschappelijke belangen te komen. Ook de komende jaren blijft Defensie aandacht houden voor de natuur(gebieden) en biodiversiteit op defensieterreinen.

<sup>11</sup> Momenteel worden gesprekken gevoerd over de manier van rapporteren.



## Vastgoed Financieel in balans

### Doelstelling

Defensie heeft een vastgoedportefeuille die financieel in balans is. Dat betekent dat er voldoende financiële dekking is voor de uitvoering van het programma Transformatie Vastgoed Defensie (TVD).

Voor het uitwerken van de investeringsplannen voor het vastgoed maakt Defensie gebruik van de investeringsmiddelen binnen het Defensiematerieelbegrotingsfonds en het geld dat beschikbaar komt door het concentreren, vernieuwen en verduurzamen van de vastgoedportefeuille. Defensie deelt in deze jaarlijkse rapportage een realistische, vijfjarige raming (verwacht verloop) van de uitgaven voor het vastgoed. Deze bestaat uit een investeringsdeel en een exploitatiedeel. Onder exploitatie vallen uitgaven voor instandhouding, energie, huur, schoonmaak en beveiliging.

### De verhouding planbaar en niet-planbaar onderhoud

Jaar	Planbaar	Niet-planbaar
2023	41%	59%
....	....	....
2038	80%	20%

### Toelichting

Door het uitblijven/uitstellen van planbaar onderhoud zullen vaker storingen optreden en neemt niet-planbaar onderhoud toe. Niet-planbaar onderhoud is doorgaans duurder dan planbaar onderhoud.

Defensie wil de verhouding terugbrengen tot maximaal 80 : 20 in 2038.

### Vastgoed financieel in balans

Bedragen in miljoen euro	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Investerings	572	654	1.044	1.097	1.084	1.065
Exploitatie	721	713	712	711	708	705
Totale kosten	1.293	1.367	1.755	1.808	1.792	1.770



## Ondersteunen

### Toelichting

Boven-inflatoire prijsstijgingen, wet- en regelgeving (klimaatdoelstellingen, stikstof, PFAS, enz.) en aanvullende behoeftstellingen leiden tot hogere uitgaven. De getallen in de tabel zijn daarom bijgesteld ten opzichte van de SVD van najaar 2023. Gekoppeld aan de focus op hoofdtak 1 vraagt dit om herprioritering met een voortuitblik van twee tot vijf jaar. Wel kan Defensie met de beschikbare middelen, inclusief de doorgroei naar 2% BBP, de komende vijftien jaar grondig investeren in het vastgoed.

De beoogde 40% reductie op de exploitatiekosten die eerder aan de Kamer is gerapporteerd wordt bereikt door efficiënter gebruik van de gebouwen en terreinen. Dat kan enerzijds door het concentreren van eenheden en activiteiten en anderzijds door een efficiëntere benutting en belegging van het vastgoed. Dit betekent dat de vermindering van het vastgoedportefeuille grotendeels plaatsvindt nadat Defensie de concentratie op nieuwe objecten heeft gerealiseerd.

Daarnaast wordt gewerkt aan kleinere projecten om het aantal bebouwde vierkante meters binnen bestaande objecten te verminderen. Deze projecten hebben over het algemeen een kortere doorlooptijd dan de tijd die nodig is voor het concentreren van eenheden op nieuwe objecten.

Dit betekent voor het 'vastgoed financieel in balans' dat de ontwikkelingen in de organisatie en het vastgoed worden op elkaar afgestemd. Zo wordt bij de aanschaf van extra of ander materieel en de personele uitbreiding die nog vorm gaat krijgen, rekening gehouden met het vastgoed dat hiervoor nodig is. De extra ruimtebehoefte van Defensie wordt uitgewerkt in het NPRD.

### Groeiparagraaf

In de SVD najaar 2023 werden mogelijke KPI's op dit onderwerp benoemd. In deze versie is de o-meting en de verhouding planbaar versus niet-planbaar onderhoud opgenomen. Verdere KPI's zijn nog in ontwikkeling.

De groei van Defensie, mede ingegeven door de geopolitieke ontwikkelingen, leidt tot wijzigingen in het vastgoed. De verwachte instandhoudings- en investeringsbudgetten aan het einde van het programma, zijn dan niet meer valide. Om in de nieuwe situatie de doelstellingen te kunnen monitoren zal Defensie nieuwe kritische prestatie indicatoren ontwikkelen.





## Ruimte voor Defensie

### Doelstelling

Defensie beschikt over de benodigde ruimte om haar defensietaken uit te kunnen voeren.

### Toelichting

Defensie investeert in meer mensen, meer training, meer materieel en meer activiteiten. Dit vraagt om extra ruimte voor defensieactiviteiten (fysieke, milieu- en geluidsruimte). Het in beeld brengen, integraal afwegen en borgen van deze benodigde ruimte gebeurt in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NRDP). Omdat deze ruimtevraag de leefomgeving van veel mensen kan raken en ook kan knellen met andere ruimtelijke opgaven, is in het NPRD veel aandacht voor participatie en bestuurlijk overleg. Aan de kamer is toegezegd om in het eerste kwartaal van 2025 de ontwerp-Beleidsvisie Ruimte voor Defensie uit te brengen.

Met de Notitie Reikwijdte en Detailniveau<sup>12</sup> is in december 2023 de extra ruimtevraag van Defensie geformuleerd die minimaal noodzakelijk wordt geacht voor een goede uitvoering van de defensietaken. Daarbij is gekeken naar wat in het buitenland kan worden uitgevoerd en wat in Nederland nodig is.

Defensie onderzoekt waar de behoefte, gezien vanuit de impact op milieu en leefomgeving, in Nederland het beste past. Dat gebeurt in een zogenoemd plan-milieueffectrapport (planMER). Defensie heeft ruim 2.200 zienswijzen ontvangen. Ook heeft de Commissie MER hierover een advies uitgebracht.

Een belangrijke rode draad in de zienswijzen is dat er veel begrip is voor het feit dat Defensie meer ruimte vraagt. Daarnaast zijn veel vragen en zorgen over de mogelijke impact van defensieactiviteiten op de omgeving, op het woongenot of op de gezondheid. Daarmee bestaat een grote behoefte aan gedegen onderzoek hiernaar. Als antwoord op de ingediende zienswijzen is door Defensie de Nota van Antwoord op Notitie Reikwijdte en Detailniveau NPRD (NvA)<sup>13</sup> gepubliceerd en met uw Kamer gedeeld.

In juni en juli van 2024 zijn in alle provincies gebiedsbijeenkomsten georganiseerd. In deze bijeenkomsten is toegelicht op welke onderdelen het onderzoek naar aanleiding van de NvA is aangevuld en zijn de eerste resultaten uit het planMER gedeeld. In deze gebiedsbijeenkomsten was er ruimte voor deelnemers om aanvullende inzichten mee te geven.

<sup>12</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 38, 15 december 2023

<sup>13</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 44, 31 mei 2024



## Ondersteunen

### Projectenoverzicht

De huidige werkzaamheden op vastgoed variëren van revitalisering van objecten tot realisatie van nieuwe objecten of afstoten van objecten. Revitaliseren houdt in dat de gebouwen, infrastructuur en terreinen worden vernieuwd en verduurzaamd. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste grote en complexe vastgoedprojecten:

#### **1. Concentreren van de eenheden die nu in Assen en Havelte zitten, op de Johannes Post Kazerne in Havelte**

Met de brief 'Besluit concentratie Assen-Havelte'<sup>14</sup> is uw Kamer geïnformeerd over het bestuurlijk voornemen om de kazernes in deze regio concentreren en revitaliseren. Dit bestuurlijk voornemen is het resultaat van een gezamenlijke visie op de invulling van de kazernes in Assen en Havelte, met oog voor ieders belangen. In deze brief is gemeld dat Defensie haar aandeel uitwerkt in twee deelprojecten met oog voor betrokkenheid van ons personeel: 'Concentreren en revitaliseren van de Johannes Postkazerne' en 'Concentreren en revitaliseren van de Johan Willem Frisokazerne'. De Kamer is eind 2023 via de A-brief over het project 'Concentreren en revitaliseren van de Johannes Postkazerne'<sup>15</sup> in Havelte' geïnformeerd over de voortgang van het project. Het project bevindt zich in de fase van nadere uitwerking en voorbereiding. Dit vindt plaats in nauw overleg met de regio.

#### **2. Nieuwe kazerne Korps Commandotroepen te Roosendaal/Rucphen**

Op 17 april 2024 hebben de staatssecretaris van Defensie, de gedeputeerde van de Provincie Noord-Brabant en de burgemeesters van Roosendaal en Rucphen het Bestuurlijk Akkoord over de nieuwe kazerne voor het Korps Commandotroepen getekend. Daarnaast zijn de grondeigenaren over de plannen van een nieuwe kazerne geïnformeerd, is een voorkeursrecht gevestigd en is de projectlocatie openbaar gemaakt. Aansluitend is de kennisgeving 'voornemen Projectbesluit en Participatie' in de Staatscourant gepubliceerd. De komende twee jaar staan in het teken van verdiepende (vervolg) onderzoeken en participatie met de omgeving. In een paralleltraject wordt bekeken wat mogelijk is met de locaties die Defensie eventueel zal verlaten.

#### **3. Regio Schaarsbergen**

De afgelopen maanden zijn diverse locaties onderzocht in een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden voor revitaliseren van de kazerne van de 11e Luchtmobiele Brigade. Hieruit zijn twee voorkeursvarianten naar voren gekomen.

Defensie gaat zich de komende maanden met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), de gemeentes Arnhem en Ede en de Provincie Gelderland verder verdiepen in de haalbaarheid van het revitaliseren van de kazerne van de 11e Luchtmobiele Brigade. Een nieuwbouwvariant ten zuiden van de vliegbasis Deelen blijft als alternatief bestaan. De doelstelling is om voor het einde van het jaar bestuurlijk een besluit te nemen over revitaliseren of nieuwbouw.

<sup>14</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 26, 6 februari 2023

<sup>15</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 37, 20 december 2023





#### 4. Concentreren eenheden in de regio Soesterberg

Defensie voert met de provincie Utrecht, de gemeenten Amersfoort, Leusden, Soest, Zeist, het waterschap Vallei en Veluwe en het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden constructief overleg over de wens van Defensie om eenheden en vastgoed te clusteren in Soesterberg en omgeving. Er wordt daarbij gekeken naar de schaarse ruimte in dit gebied en de verschillende ruimtelijke en maatschappelijke opgaven van alle partijen. Op 17 juni 2024 is het Bestuurlijk Akkoord ondertekend. Op dit moment wordt gewerkt aan een gebiedsperspectief. Dit biedt een gedeeld toekomstbeeld over de benodigde en beschikbare ruimte voor de opgaven en de leidende principes voor toekomstige inrichting.

In de regio Soesterberg zijn de volgende lopende projecten:

##### **Logistiek Centrum Soesterberg (LCS)**

Door de Koninklijke Landmacht wordt een nieuw Logistiek Centrum Soesterberg (LCS) ontwikkeld op Kamp Soesterberg (34.000 m<sup>2</sup> bruto vloeroppervlak - BVO). Het doel hiervan is het samenvoegen van magazijnen vanuit diverse locaties in het land. De verwachting is dat dit jaar nog van start gegaan kan worden met de bouw van het LCS.

##### **Technology Center Land (TCL)**

Het project Technology Center Land (TCL) betreft de vervanging via nieuwbouw van de bestaande Afdeling Techniek die is gevestigd in de gemeente Leusden. In december 2023 is de vergunningsaanvraag ingediend bij de gemeente. De eerste helft van 2024 stond in het teken van het voltooiën van het definitief ontwerp. Aansluitend is gestart met het technisch ontwerp. Parallel hieraan wordt de aanbesteding voorbereid.

##### **Revitalisering Bernhardkazerne (BHK)**

Met de revitalisering van de Bernhardkazerne wordt het vastgoed op deze locatie gezien en wordt een integraal plan voor sloop, onderhoud en (ver-)nieuwbouw opgesteld. In oktober 2023 heeft het RVB opdracht gekregen het Project Initiatie Document (PID) op te stellen en het Masterplan definitief te maken. Daarnaast is gestart met het opstellen van Strategische Omgevingsmanagement-plan voor de BHK. Hierover vinden gesprekken plaats met de gemeente Amersfoort.

##### **Verhuizing van 45 Pantserinfanteriebataljon en 434 Herstelpeloton naar Soesterberg**

Om de operationele gereedheid structureel te verbeteren verhuizen 45 Pantserinfanteriebataljon en 434 Herstelpeloton van de landmacht naar Soesterberg. Rondom de huidige basis in Havelte is de arbeidsmarkt te krap, zoals ook genoemd in de A-brief 'Concentreren en revitaliseren van de Johannes Postkazerne'<sup>16</sup>. Daardoor staat de bezetting van deze belangrijke gevechtseenheid onder druk. Om de twee eenheden te huisvesten zijn nieuwe onderkomens nodig op de verschillende kazernes in Soesterberg. De bouw hiervan duurt tot zeker 2029. De urgentie om iets aan het personeelstekort te doen is echter hoog. Defensie onderzoekt daarom de mogelijkheid om 45 Pantserinfanteriebataljon reeds vanaf 2027 te verhuizen. De eenheid wordt dan tijdelijk ondergebracht in bestaande gebouwen.

<sup>16</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 37, 20 december 2023



## Ondersteunen

### 5. Kop van Noord-Holland en de Nieuwe Haven te Den Helder

In juni 2023 is gestart met de uitvoering van het Bestuursakkoord Ontwikkeling Maritiem Cluster Den Helder<sup>17</sup>. Defensie is met de provincie Noord-Holland en de gemeente Den Helder gestart met de plannen voor de Ravelijnbrug en de Moormanbrug in Den Helder. Verder is Defensie in februari 2024 begonnen met de inventarisatie van de diverse behoeften die er zijn op de defensiecomplexen in de Kop van Noord Holland.

Onlangs zijn de maatregelen en investeringskosten voor het treffen van waterveiligheidsmaatregelen in de Marinehaven intern Defensie goedgekeurd. Deze werkzaamheden worden in voorbereiding genomen en starten naar verwachting in 2027.

#### Koninklijk instituut voor de Marine (KIM)

Met de A-brief 'Vervangen legering KIM'<sup>18</sup> heeft Defensie uw Kamer geïnformeerd over de legering- en studiebehoefte die de toekomstige marineofficieren hebben. Het RVB werkt momenteel in samenwerking met de gemeente een locatiestudie uit waaruit moet blijken waar het project de nieuwe legering gaat realiseren. Voor de te realiseren studieruimten is al een geschikte locatie gevonden.

### 6. Hoog Risico Beveiliging KMar (HRB)

Met de A-brief 'huisvesting Hoog Risico Beveiliging regio Den Haag'<sup>19</sup> heeft Defensie uw Kamer geïnformeerd over de huisvestingsbehoefte van de groeiende HRB-organisatie. De opties voor geschikte huisvesting binnen de Haagse regio zijn schaars. Het RVB werkt in samenwerking met Defensie verschillende nieuwe opties uit om spoedig tot een geschikte oplossing te komen voor het huisvestingsprobleem van de HRB.

### 7. Marine Etablissement Amsterdam

Defensie heeft de toekomst van het Marine Etablissement Amsterdam (MEA) verkend. In 2013 heeft dit geleid tot een bestuursovereenkomst tussen het Rijk en de gemeente Amsterdam waarbij de gehele kazerne zou worden aangeboden als perspectieflocatie. Nadat het toenmalige Kabinet extra investeerde in Defensie zijn de betrokken partijen overeengekomen dat Defensie toch met een vernieuwde en gerenoveerde kazerne (2,5 ha) op het oorspronkelijke terrein (12,8 ha) aanwezig blijft.

Defensie vervangt op het MEA bestaande gebouwen van de gehele kazerne door compacte nieuwbouw. Voor één van de gebouwen is renovatie voorzien vanwege de relatief goede staat en de leeftijd van het gebouw (bouwjaar 2009). Het project loopt tot en met het derde kwartaal van 2029 en kent een financiële omvang in de bandbreedte tussen de 50 en 250 miljoen euro.

<sup>17</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 34 29 juni 2023

<sup>18</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 40, 7 maart 2024

<sup>19</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 32, 6 juni 2023



### 8. Baanrenovatie Eindhoven

Op 29 mei jl. is uw Kamer met de A-brief 'Baanrenovatie Vliegbasis Eindhoven en aanleg van de Oostrolbaan'<sup>20</sup> geïnformeerd. Mede op basis van de toen beschikbare informatie zou de baanrenovatie van februari 2027 tot en met juni 2027 worden uitgevoerd. Op basis van de huidige gegevens duurt de uitvoering echter tot zeker juli 2027.

Het gehele civiele en militaire vliegverkeer wordt naar verwachting tweeëntwintig weken stilgelegd om de sloop, het onderhoud, de renovatie en de nieuwbouw mogelijk te maken. Door de sluiting moet het vliegverkeer uitwijken naar alternatieve locaties. Belanghebbende overheden, organisaties en bedrijven in de regio Eindhoven worden betrokken bij verdere besluitvorming en de te treffen mitigerende maatregelen rondom het uitwijken van het vliegverkeer. Het tijdig aankondigen van deze tijdelijke baansluiting moet ervoor zorgen dat de impact voor betrokken partijen wordt geminimaliseerd doordat zij tijdig passende interimmaatregelen kunnen treffen.

### 9. No-regret en XS-objecten

Defensie werkt met werkpakketten omdat niet alles tegelijk kan. Naast de grote complexe projecten kent het eerste werkpakket ook zogenoemde 'no regret' objectrevitalisering en ingrepen om het werk- en leefklimaat van het personeel op diverse defensielocaties te verbeteren. 'No regret' objecten zijn objecten waarvan het gebruik niet of nauwelijks wijzigt en waar voor de uitvoering van de plannen geen uitgebreide of complexe verkenning- of ruimtelijke ordeningsprocedure nodig is.

De geplande revitaliseringsactiviteiten van 'no-regret' objecten zullen plaatsvinden op magazijncomplex Coevorden, logistiek complex Bathmen, kamp Air Operations Control Station Nieuw Milligen, Legerplaats Harskamp, opleidingslocatie Engelense Gat, marinekazerne Suffisant en Brigade Brabant-Zuid. De werkzaamheden zullen op zijn vroegst in 2026 aanvangen en beslaan meerdere jaren.

Daarnaast worden zeventien XS-objecten met een beperkte vastgoedopgave en kleine financiële omvang (minder dan vijf miljoen euro) aangepakt. Nagenoeg alle zeventien objecten zijn inmiddels geschouwd en de eerste werkzaamheden zullen vanaf het najaar van 2024 worden uitgevoerd.

<sup>20</sup> Kamerstuk 36 124, nr. 42, 29 mei 2024

## Afkortingen

A-(wapen)systemen	Autonome (wapen)systemen
AIVD	Algemene Inlichtingen Dienst
AMO	Algemene militaire opleiding
BBI	Behouden, Binden en Inspireren
BBP	Bruto Binnenlands Product
BHK	Bernardkazerne
CVV	Het programma Concentreren, Vernieuwen, Verduurzamen
C-verplichtingen	
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
D&I	Diversiteit & Inclusiviteit
DIS	Defensie Industrie Strategie
DMP	Defensie Materieel Plan
DPO	Defensie Projecten Overzicht
EDIP	Europese Defensie Industrie Programma
EDTIB	Europese Defensie gerelateerde en Technologische Basis
EEE	Exclusive Economische Zone
EU	Europese Unie
EZ	Economische Zaken
FN	Framework Nation
GO	Geoefendheid
HRB	Hoog Risico Beveiliging
IGO	Informatie Gestuurd Optreden
KIM	Koninklijk Instituut voor de Marine
KPI	Kritische Prestatie Indicatoren
LCS	Logistiek Centrum Soesterberg
LTU	Litouwen
MEA	Marine Etablissement Amsterdam
MER	Milieueffectenrapport
MG	Materiele Gereedheid
MIVD	Militaire Inlichtingen Dienst
MNBG	Multi National Battle Group
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NLD	Nederland
NLDTIB	Nederlandse Defensie gerelateerde en Technologische Basis
NMI	NAVO Missie Irak
NPRD	Nationaal Programma Ruimte voor Defensie
MQ-9 (Reaper)	Onbemand verkenningsvliegtuig
NvA	Nota van Antwoord
OG	Operationele Gereedheid
OM	Opdrachtenmatrix
OPV	Patrol Vessel

PG	Personele gereedheid
PFAS	Per- en polyfluoralkylstoffen
PID	Project Indicatie Documen
PlanMER	Plan-milieueffectrapport
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
SKIA	Kennis en Innovatieagenda van Defensie
SIC	Snelle inzetbare Capaciteiten
SAM	Samenwonen AIVD-MIVD
SNGM	Standing NATO Maritime Group
SNMCMG	Standing NATO Mine Counter Measures Group 1
SOB/SOM	Schietoefening Bergen/Schietoefening Munster Sud
SOCOM	Special Operations Command
SVD	Stand van Defensie
TCL	Technology Center Land
TCN	Troop Contributing Nations
TTW	Territoriale wateren
TVD	Transformatie Vastgoed Defensie
UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force
UNFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
USSC	United States Security Coordinator
VTE'n	Voltijdsequivalenten
VJTF	Very High Readiness Joint Task Force
WWDVGI	Wet weerbaarheid defensie en veiligheid gerelateerde industrie

